

**STEBĖSENOS
ATASKAITA
2022**

2022 M. GRUODIS

Lietuvos Raudonasis Kryžius yra nevyriausybinė organizacija, teikianti socialinę, humanitarinę ir teisinę pagalbą pabėgėliams, prieglobsčio prašytojams, asmenims be pilietybės ir kitiems migrantams nepriklausomai nuo jų teisinio statuso.

Laikydamasis pagrindinių Raudonojo Kryžiaus ir Raudonojo Pasmėnulių judėjimo principų, Lietuvos Raudonasis Kryžius stengiasi bet kuriomis aplinkybėmis apsaugoti žmogaus gyvybę, sveikatą ir orumą, palengvinti žmonių kančias, vadovaudamasis tik jų reikmėmis ir nedarydamas jokių išlygų pagal nacionalinius, rasinius, lyties, amžiaus ar klasinius požymius, pagal religinius ar politinius įsitikinimus, nedalyvauja politinio, religinio, rasinio, etninio, lytinio ar ideologinio pobūdžio polemikoje.

Šioje ataskaitoje apibendrinama informacija, surinkta Lietuvos Raudonojo Kryžiaus stebėtojų 2022 m. dviejų Lietuvos Raudonojo Kryžiaus vykdytų projektų, finansuojamų Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo ir Jungtinių Tautų Pabėgėlių agentūros, apimtyje.

Vertindami surinktus duomenis, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus stebėtojai remiasi savo dalykine kompetencija bei ilgamete patirtimi migracijos ir prieglobsčio srityje. Esame dėkingi partneriams ir kolegoms už papildomas įžvalgas.

Ši ataskaita yra skirta tik informacijai, ji nesukuria ir nesuteikia teisių, ja nenustatoma ir nepriimama teisinių įsipareigojimų sprendžiant individualius atvejus. Cituojant ar platinant šią stebėsenos ataskaitą būtina nuoroda į informacijos šaltinį:

Lietuvos Raudonasis Kryžius. (2022 m. gruodis). 2022 m. stebėsenos ataskaita

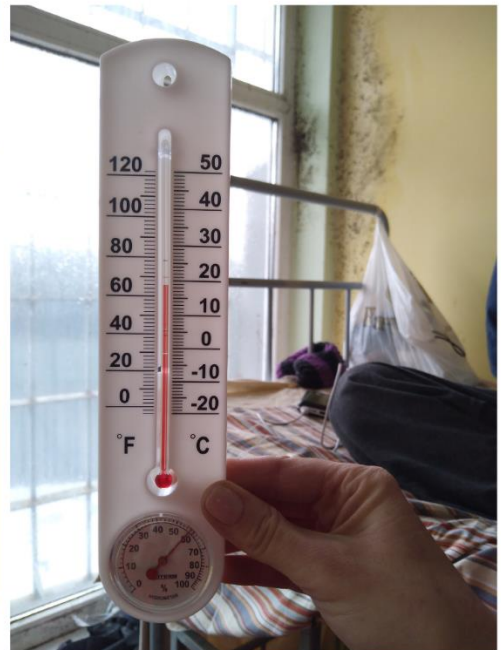
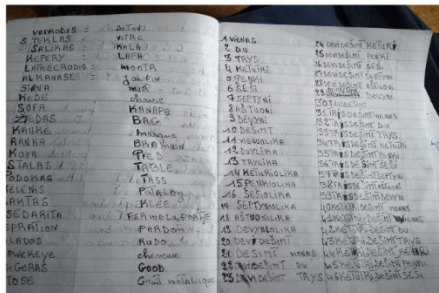
Nuotraukos: Lietuvos Raudonasis Kryžius

Lietuvos
Raudonasis
Kryžius

2022

Stebėsenos ataskaita

TURINYS

VARTOJAMŲ TRUMPINIŲ SĄRAŠAS	2
ĮVADAS	3
I. BENDROJI 2022 M. INFORMACIJA: SKAIČIAI IR FAKTAI	5
1. STEBĖSENOS STATISTIKA	5
2. BENDROJI PRIELGOBSČIO STATISTIKA	7
2.1. Nacionalinė statistika	7
2.2. VSAT statistika	8
2.3. Lietuva ES kontekste	9
II. PASIENIO STEBĖSENA	11
1. BENDROJI STATISTIKA	12
1.1. VSAT pranešimai apie prieglobsčio prašytojus	12
2. PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMAS IR APSAUGA	13
2.1. Prieiga prie prieglobsčio procedūrų	13
2.2. Priėmimo sąlygų užtikrinimas	17
2.3. Informacijos prieinamumas	18
2.4. Maitinimas	19
2.5. Apsaugos sąlygos	21
2.6. Hospitalizuoti prieglobsčio prašytojai	23
III. UŽSIENIEČIŲ CENTRŲ STEBĖSENA	27
1. PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ IR MIGRANTŲ PRIĖMIMAS IR APSAUGA	28
1.1. Priėmimo sąlygų užtikrinimas	28
1.1.1. Prieiga prie psichologo paslaugų	28
1.1.2. Prieiga prie medicinos paslaugų	29
1.1.3. Prieiga prie ugdymo paslaugų	30
1.1.4. Prieiga prie suaugusiųjų užimtumo paslaugų	32
1.1.5. Apgyvendinimas	32
1.1.6. Maitinimas	34
1.2. Informacijos prieinamumas	35
2. KITI PASTEBĖJIMAI	37
2.1. Protestas Medininkų URC	37
2.2. Naujagimių registracija ir de facto sulaikymas	38
2.3. Pirminių apklausų stebėseną	39
III. TEMINĖS STEBĖSENOS	41
1. UŽSIENIEČIŲ PRIEIGA PRIE PRIEGLOBSČIO PROCEDŪRŲ IR VALSTYBĖS GARANTUOJAMOS TEISINĖS PAGALBOS UŽSIENIEČIŲ CENTRUOSE	42
2. PAŽEIDŽIAMŲ GRUPIŲ TEISIŲ UŽTIKRINIMAS IR APSAUGA UŽSIENIEČIŲ PRIĖMIMO IR SULAIKYMŲ CENTRUOSE	43
3. MIGRANTŲ, GYVENANČIŲ UŽSIENIEČIŲ CENTRUOSE, PATEKIMAS Į LIETUVOS DARBO RINKĄ	45
4. UŽSIENIEČIŲ PRIEIGA PRIE PRIEGLOBSČIO PROCEDŪROS VSAT PKP IR LIETUVOS RESPUBLIKOS DIPLOMATINĖSE ATSTOVYBĖSE UŽSIENYJE	48
IŠVADOS IR APIBENDRINIMAS	49

VARTOJAMŲ TRUMPINIŲ SĄRAŠAS

ES – Europos Sąjunga
EUAA – Europos Sąjungos prieglobsčio agentūra
ESPBI – Elektroninė sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūra
ESTT – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas
EUROSTAT – Europos Sąjungos statistikos tarnyba
EŽTT – Europos Žmogaus Teisių Teismas
FRONTEX – Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra
GMP – greitoji medicinos pagalba
ICRC – Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus komitetas
ILTU – interesų Lietuvoje turinčio užsieniečio kodas
JT – Jungtinės Tautos
LR – Lietuvos Respublika
LRK – Lietuvos Raudonasis Kryžius
MD – Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos
MIGRIS – Lietuvos migracijos informacinė sistema
NVO – nevyriausybinė(-s) organizacija(-os)
PKP – pasienio kontrolės punktas
PMIF – Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondas
PPC – Pabėgėlių priėmimo centras
PŠC – Paramos šeimai centras
PR – pasienio rinktinė
PU – pasienio užkarda
RFL – šeimos ryšių atkūrimas
RVUL – Respublikinė Vilniaus universitetinė ligoninė
SADM – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija
SD – Statistikos departamentas
SMB – sulaikytų moterų bendrabutis
SUB – sulaikytų užsieniečių bendrabutis
UPP – užsieniečių priėmimo pastatas
URC – Užsieniečių registracijos centras
URM – Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija
URP – užsieniečio registracijos pažymėjimas
UNHCR – Jungtinių Tautų Pabėgėlių Agentūra
UT – Užimtumo tarnyba prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos
UTPI – Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties
VGTP – valstybės garantuojama teisinė pagalba
VRM – Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija
VSAT – Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos

IVADAS

2021 m. vasarą Lietuvos migracijos sistemą sudrebinęs prieglobsčio prašytojų antplūdis ir 2022 m. išliko pagrindiniu visą šalies migracijos politiką, įskaitant priėmimo sąlygas bei prieigą prie pačios prieglobsčio procedūros, lemiančiu veiksniu. Pavasarį plūstelėję pabėgėliai iš Ukrainos prieglobsčio sistemai tiesioginio poveikio neturėjo, kadangi priėmimo sąlygoms užtikrinti buvo pasitelkti kokybiškai nauji sprendimai, o jų teisinei padėčiai išspręsti buvo pritaikytas masiniam asmenų antplūdžiui skirtas laikinosios apsaugos mechanizmas, kuriuo siekiama perkeltiesiems bei į savo kilmės šalį negalintiems grįžti asmenims suteikti kolektyvinę apsaugą, neapkraunant sistemos atskirais prieglobsčio prašymais.

2021 m. vasarą nereguliarium būdu per sieną su Baltarusija atvykę užsieniečiai š. m. pradžioje vis dar buvo *de facto* sulaikyti perpildytuose centruose be teisės palikti jų teritorijos. Dalis jų nebuvo laikomi prieglobsčio prašytojais, o teikiamus prašymus dėl prieglobsčio buvo atsisakoma registruoti motyvuojant tuo, kad jie nepasiprašė prieglobsčio „nedelsiant“. Eigoje, po kelių teismų sprendimų šiuo klausimu, tokių asmenų prieglobsčio prašymai vis dėlto buvo registruoti. Tuo pačiu metu vis daugiau užsieniečių gavo ir Migracijos departamento (toliau – MD) sprendimus dėl jų prieglobsčio prašymų (dažniausiai – neigiamus), o vėliau, apeliaciniame procese – ir teismo instancijų galutinius sprendimus (dažniausiai – patvirtinančius MD priimtus sprendimus). Dėl užsitęsusio sulaikymo ir neapibrėžtumo dėl ateities užsieniečių centruose buvo stebimas nuolat blogėjantis psichologinis klimatas.

Situaciją centruose vertino nepriklausomi stebėtojai ir nevyriausybinės organizacijos (toliau – NVO): Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga¹, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba², Amnesty International³, organizacija „Gydytojai be sienų“⁴ ir kt., kurie teikė pastabas ir rekomendacijas esamai situacijai gerinti. Reguliarią stebėseną vykdė ir Lietuvos Raudonojo Kryžiaus (toliau – LRK) stebėtojai, metų eigoje užfiksuotas įžvalgas pristatantys šioje ataskaitoje.

Padėtis ėmė keistis metų viduryje, kai didžiąjai daliai centruose iki tol *de facto* sulaikytų migrantų buvo palaipsniui suteikta teisė laikinai (24 val. arba 72 val. laikotarpiui) palikti centrų teritoriją. Pasinaudodami šia galimybe, žmonės, kurių dauguma beveik metus gyveno *de facto* sulaikymo sąlygomis bei gavo sprendimus dėl atsisakymo suteikti prieglobstį ir išsiuntimo iš Lietuvos, pasišalindavo ir negrįždavo, tikėtina, išvykdami iš Lietuvos į kitas valstybes, kas lėmė staigų centrų gyventojų sumažėjimą ir automatiškai padidėjusias centrų galimybes užtikrinti geresnes gyvenimo sąlygas likusiems migrantams. Iš daugiau nei 4 000 2021 m. atvykusių migrantų, 2022 m. pabaigoje centruose liko vos keli šimtai.

Dešimtkart sumažėjus gyventojų skaičiui buvo optimizuojamas ir pats centrų tinklas: nepratęsta MD sutartis su Jiezno paramos šeimai centru (toliau – PŠC), uždarytas Valstybės sienos apsaugos

¹ Žr. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos 2022 m. sausio 24 d. ataskaitą Nr. NKP-2021/1-4 „Dėl užsieniečių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Kybartų Užsieniečių registracijos centre“: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2022/01/Final_Ataskaita_Kybartai_2021.pdf ir 2022 m. liepos 7 d. ataskaitą Nr. NKP-2022/1-1 „Dėl užsieniečių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Medininkų Užsieniečių registracijos centre“: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2022/07/Ataskaita_MURC_2022_FINAL.pdf

² Žr. Baltarusijos ir Lietuvos sieną kirtusių asmenų lygių galimybių užtikrinimas sulaikymo vietose. Nepriklausomos apžvalgos ataskaita, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2022 m. gruodžio 30 d.: https://lygybe.lt/data/public/uploads/2022/12/na_2022-12-12_nepriklausomos-stebesenos-ataskaita.pdf?fbclid=IwAR0hNq1-z5mtd8ILUFE5qLFirksBVkH9yTmB7kU8gxNkMP213HX2cjNwfJs

³ Žr. Amnesty International, Lithuania: Forced out or Locked up: Refugees and Migrants Abused and Abandoned: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur53/5735/2022/en/>

⁴ Žr. Medecins Sans Frontieres, (1) People detained in Lithuania are experiencing abuse, violence and mental health distress: <https://www.msf.org/prolonged-detention-over-2500-migrants-lithuania-must-end-now> ir (2) A “hierarchy of suffering” exacerbates asylum seekers’ mental health in Lithuania: <https://www.msf.org/discriminatory-and-cruel-migration-practices-compound-suffering-lithuania>

tarnybos (toliau – VSAT) Medininkų užsieniečių registracijos centras (toliau – URC), Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai (toliau – SADM) pavaldžiame Ruklos pabėgėlių priėmimo centre (toliau – PPC) ir VSAT Pabradės URC metų eigoje buvo demontuoti moduliniai nameliai. Planuojama, kad pirmajame 2023 m. ketvirtyje bus uždarytas ir VSAT Kybartų URC, kuriame 2022 m. buvo atlikti bene didžiausi infrastruktūriniai pokyčiai, pagerinę migrantų gyvenimo sąlygas. Nemažai į infrastruktūrą 2022 m. investavo ir Naujininkų (Vilniaus m.) PPC. Paslaugos ir jų prieinamumas palaipsniui taip pat buvo gerinami. Tam tikros paslaugos buvo užtikrinamos pasitelkus savivaldybių švietimo ir gydymo įstaigas, taip pat išorinius partnerius (daugiausiai – NVO), kurie teikė laisvalaikio ir užimtumo paslaugas.

Nuo 2021 m. rugpjūčio 3 d. pradėta taikyti vadinama „apgrėžimo“ politika, kai nereguliariu būdu atvykusių užsieniečių prieglobsčio prašymai neregistruojami, o jie patys – neįleidžiami ir „apgrėžiami“ atgal į tos valstybės, iš kurios atvyko, teritoriją, buvo palikta galioti ir šiemet. Stebėta tendencija, kad minėta politika nebuvo taikoma tik nereguliariams atvykstantiems Baltarusijos ir Rusijos piliečiams. Retais atvejais, kuriuos lėmė Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės arba kritinė asmenų sveikatos būklė, buvo registruojami ir pavieniai kitų šalių, tokių kaip Kuba, Irakas, Sirija, Egiptas, Šri Lanka, piliečių, nereguliariai kirtusių sieną, prieglobsčio prašymai. Tarp prieglobsčio prašytojų, atvykstančių per VSAT tarptautinius pasienio kontrolės punktus (toliau – PKP), didžioji dalis 2022 m. buvo Baltarusijos ir Rusijos piliečiai, taip pat Tadžikistano piliečiai.

Metų eigoje naujai atvykstančių užsieniečių kilmės šalys bei pati valstybės politika jų atžvilgiu dar kartą pakito. Tam didelę įtaką turėjo vasario 24 d. prasidėjusi Rusijos karinė invazija į Ukrainą. Karas paskatino ne tik pabėgėlių iš Ukrainos bangą, bet ir tolimesnius Lietuvos migracijos politikos pokyčius. Rugsėjo 19-ąją Lietuvoje įsigaliojo sprendimas nebeišduoti vizų Rusijos Federacijos piliečiams, o jau turintiems Šengeno vizas (su tam tikromis išimtimis) – riboti patekimą į Lietuvą. Rusijoje paskelbus dalinę mobilizaciją ir išaugus iš šalies bėgančių asmenų skaičiui, Rusijos piliečių prieiga prie prieglobsčio procedūros pasienyje buvo dar labiau apribota. Dėl šių priežasčių naujai atvykstančių prieglobsčio prašytojų skaičiai, palyginus su pirmąja metų puse, o juo labiau – su praėjusiais metais, smarkiai krito. Antroje metų pusėje didesnę dalis pranešimų apie naujai registruotus prieglobsčio prašytojus LRK stebėtojus pasiekdavo iš centrų, kur buvo registruojami paskesni prieglobsčio prašymai.

Atsižvelgus į aprašytų pokyčių dinamiką, 2022 m. LRK stebėtojai daug dėmesio skyrė ne tik priėmimo, tačiau ir minimalių apsaugos sąlygų užtikrinimui (angl. *minimum protection approach*), t. y. migrantų prieigai prie prieglobsčio procedūrų, šeimos ryšių atkūrimo (toliau – RFL), tinkamo informavimo, fizinio saugumo ir kt.

Šioje ataskaitoje pristatomi duomenys pateikiami įvairiais pjūviais. Prioritetas teikiamas LRK stebėtojų fiksuotai informacijai, kuri papildoma oficialiais atsakingų institucijų duomenimis: VSAT, MD, Statistikos departamento (toliau – SD) ir kt. Ataskaitoje apibendrinama informacija, surinkta dviejų LRK vykdytų projektų, finansuojamų Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo (toliau – PMIF) ir Jungtinių Tautų Pabėgėlių agentūros (toliau – UNHCR), apimtyje.

Metinės stebėsenos ataskaita pagal tematiką suskirstyta į tris dalis: (1) pasienio stebėseną, (2) užsieniečių centrų stebėseną ir (3) temines stebėsenas, kuriose koncentruojamasi į konkrečią analizuojamą sritį. Apibendrintais duomenimis siekiama atskleisti 2022 m. stebėtas tendencijas ir sistemiskai pasikartojančius aspektus, į kuriuos ketinama orientuotis ir 2023 m. LRK stebėsenos ir bendrai Prieglobsčio ir migracijos programos veikloje.

I. BENDROJI 2022 M. INFORMACIJA: SKAIČIAI IR FAKTAI

2022 m. stebėseną vykdė du LRK stebėtojai. Prieiga prie užsieniečių buvo užtikrinta remiantis 2010 m. birželio 2 d. VSAT, UNHCR ir LRK susitarimu bei 2020 m. vasario 27 d. PPC ir LRK susitarimu.

Stebėsenos tikslai: **stebėti** (turėti prieigą prie teisės aktais apibrėžtų prieglobsčio prašymų pateikimo vietų, dokumentų, prieglobsčio prašytojų ir kt.); **rinkti ir vertinti** (objektyviai fiksuoti, kaip vykdomos procedūros, ar priėmimo ir apsaugos (angl. *protection*) sąlygos atitinka galiojančius standartus, taip pat analizuoti turimą medžiagą); **informuoti** (teikti informaciją ir bendradarbiauti su valstybės institucijomis, kurios privalo užtikrinti tinkamas priėmimo bei apsaugos sąlygas) ir siekti pokyčio, kuris reikalingas užtikrinant pagrindines prieglobsčio prašytojų teises.

1. STEBĖSENOS STATISTIKA

2022 m. LRK stebėtojai iš viso atliko 62 vizitus (32 – PMIF projekte ir 30 – UNHCR projekte), 58 iš jų atlikti gyvai, 4 – nuotoliniu būdu (visi 4 – pirminės apklausos stebėsenos, kai buvo suteiktos nuotolinio prisijungimo nuorodos). Į 16 vizitų dėl stebėsenos apimties vyko abu LRK stebėtojai. Taip pat į dalį vizitų LRK stebėtojai vyko su partneriais iš UNHCR ir Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus komiteto (toliau – ICRC). Išsamiau – žr. *1 pav.*

2022 m. parengtos 52 ataskaitos (24 – PMIF, 28 – UNHCR), 4 iš jų – didesnės apimties teminės stebėsenos ataskaitos (2 – PMIF, 2 – UNHCR), kai renkant duomenis buvo organizuota daugiau nei vienas vizitas. Dėl šios priežasties vizitų ir ataskaitų skaičius skiriasi. Be to, viena iš teminės stebėsenos ataskaitų (prieiga prie prieglobsčio procedūrų VSAT PKP ir Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse užsienyje) rengta remiantis ne konkrečių vizitų metu surinkta informacija, o atliekant interviu gyvai, telefonu, soc. tinkluose, el. paštu, taip pat apdorojant viešai prieinamus ir kitokiu būdu gautus duomenis.

Palyginimui, 2021 m., kai Lietuvą supurtė krizė pasienyje su Baltarusijoje, buvo atlikta beveik dvigubai daugiau (116) stebėsenos vizitų (92 iš jų – gyvai, 24 – nuotoliniu būdu) ir parengta beveik dvigubai daugiau (92) ataskaitų (52 – PMIF projekte, 40 – UNHCR projekte).

Kaip ir 2021 m., LRK stebėtojai šiemet fiksavo **grįžtamąjį ryšį, t. y. institucijų komentarus pateikus ataskaitą, atliktus ataskaitų papildymus ir pan.** 2022 m. 8 ataskaitos (kiek daugiau nei 15 proc. visų ataskaitų) sulaukė grįžtamojo ryšio (palyginimui – 2021 m. 31 ataskaitai (arba beveik trečdaliui visų ataskaitų) buvo gautas grįžtamasis ryšys).

1 pav. LRK stebėsenos vizitai: prieigos būdas, tikslas ir projektas, kurio apimtyje atliktas vizitas.

2022 m. LRK stebėsenos vizitai					
Nr.	Vizito data	Vizito vieta	Prieiga	Stebėsenos tikslas	Projektas
1	2022-01-26	Ruklos PPC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
2	2022-01-28	Naujininkų PPC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR
3	2022-02-03	Kybartų URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
4	2022-02-07	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR
5	2022-02-18	Jiezno PŠC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
6	2022-02-21	Lavoriškių PKP	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF

7	2022-02-22	Medininkų URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR
8	2022-02-23	Adutiškio PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
9	2022-03-02	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR
10	2022-03-07	Naujininkų PPC	Gyvai	Teminė stebėseną	PMIF
11	2022-03-09	Ruklos PPC	Gyvai	Teminė stebėseną	PMIF
12	2022-03-16	Kybartų URC	Gyvai	Teminė stebėseną	PMIF
13	2022-03-18	Medininkų URC	Gyvai	Teminė stebėseną	PMIF
14	2022-03-23	Pabradės URC	Gyvai	Teminė stebėseną	PMIF
15	2022-03-14	Pabradės URC	Nuotoliu	Pirminė apklausa	UNHCR
16	2022-03-15	Medininkų URC	Gyvai	Atvejo analizė (apsauga)	UNHCR
17	2022-03-28	Kybartų URC	Gyvai	Pirminė apklausa	UNHCR
18	2022-03-28	Kybartų URC	Gyvai	Pirminė apklausa	UNHCR
19	2022-03-28	Kybartų PKP	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR
20	2022-04-01	Pabradės URC	Gyvai	Atvejo analizė (apsauga)	UNHCR
21	2022-04-11	Medininkų PKP	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
22	2022-04-19	Medininkų URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
23	2022-04-27	Medininkų URC	Nuotoliu	Pirminė apklausa	UNHCR
24	2022-05-16	Tverečiaus PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
25	2022-05-17	Kybartų URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
26	2022-06-15	Ruklos PPC	Gyvai	Teminė stebėseną	UNHCR
27	2022-06-20	Medininkų URC	Gyvai	Teminė stebėseną	UNHCR
28	2022-06-22	Pabradės URC	Gyvai	Teminė stebėseną	UNHCR
29	2022-07-11	Tverečiaus PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR
30	2022-07-15	Naujininkų PPC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR
31	2022-07-22	Pabradės URC	Nuotoliu	Pirminė apklausa	UNHCR
32	2022-07-27	Ruklos PPC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
33	2022-08-01	Bardinų PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR
34	2022-08-03	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
35	2022-08-08	Vilniaus OU PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR
36	2022-08-10	Medininkų PKP	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
37	2022-08-23	Pūškų PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR
38	2022-08-29	Adutiškio PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
39	2022-08-29	Kabelių PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR
40	2022-09-02	Švenčionių PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
41	2022-09-07	Pabradės URC	Nuotoliu	Pirminė apklausa	UNHCR
42	2022-09-14	Naujininkų PPC	Gyvai	Teminė stebėseną	PMIF
43	2022-09-19	Pabradės URC	Gyvai	Pirminė apklausa	UNHCR
44	2022-09-21	Ruklos PPC	Gyvai	Teminė stebėseną	PMIF
45	2022-09-27	Baleliai (Ukmergės raj.)	Gyvai	Priėmimo sąlygos	PMIF
46	2022-09-27	Alantos APRC ⁵ (Molėtų raj.)	Gyvai	Priėmimo sąlygos	PMIF
47	2022-10-07	Kybartų URC	Gyvai	Teminė stebėseną	PMIF
48	2022-10-10	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR
49	2022-10-14	Pabradės URC	Gyvai	Teminė stebėseną	PMIF
50	2022-10-21	Druskininkų PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR
51	2022-10-24	Kybartų URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
52	2022-10-27	Vilnius (RVUL ⁶)	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR

⁵ APRC – Aukštaitijos profesinio rengimo centras

⁶ RVUL – Respublikinė Vilniaus universitetinė ligoninė

53	2022-11-07	Varėnos ligoninė	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
54	2022-11-08	Vilnius (RVUL)	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR
55	2022-11-09	Kapčiamiesčio PU	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
56	2022-11-16	Pabradės URC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR
57	2022-11-16	Ruklos PPC	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
58	2022-11-21	Varėnos ligoninė	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR
59	2022-12-05	Švenčionių ligoninė	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
60	2022-12-20	Lavoriškių PKP	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	UNHCR
61	2022-12-20	Vilnius (RVUL)	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
62	2022-12-28	Lavoriškių PKP	Gyvai	Priėmimo / apsaugos sąlygos	PMIF
Iš viso		62 vizitai	58 – gyvai 4 – nuotoliu		PMIF – 32 UNHCR – 30

Detalizuojant vizitus ir jų pobūdį, 37 vizitai atlikti užsieniečių centruose, 17 – VSAT pasienio užkardose (toliau – PU) ir PKP, 6 – gydymo įstaigose, į kurias dėl kritinės sveikatos būklės buvo pristatyti prieglobsčio prašytojai, 2 – šalies savivaldybių numatytose apgyvendinimo vietose iš Ukrainos atvykstantiems pabėgėliams⁷.

Iš centrų daugiausiai kartų stebėseną vykdyta Pabradės URC (13), taip pat lankytasi Kybartų URC (7), Medininkų URC ir Ruklos PPC (po 6), Naujininkų PPC (4), Jiezno PŠC (1 vizito metu buvo rinkta informacija dviem ataskaitoms: apie priėmimo sąlygas ir teminei stebėsenai).

17 atvejų centruose stebėtos priėmimo ir apsaugos sąlygos, 13 atvejų – vizitai atlikti siekiant surinkti informaciją teminės stebėsenos rėmuose, taip pat stebėtos 7 pirminės prieglobsčio prašytojų apklausos.

Kalbant apie vizitus į VSAT pasienio padalinius, **2022 m. lankytasi visose trijose VSAT pasienio rinktinėse** (toliau – PR): Vilniaus PR (12 vizitų), Varėnos PR (3 vizitai) ir Pagėgių PR (2 vizitai). Tris kartus lankytasi Lavoriškių PKP, po du kartus lankytasi Adutiškio PU, Tverėčiaus PU ir Medininkų PKP, po vieną kartą lankytasi Kybartų PKP, Bardinų PU, Vilniaus oro uosto PKP, Pūškų PU, Kabelių PU, Švenčionių PU, Druskininkų PU ir Kapčiamiesčio PU. VSAT pasienio padaliniuose visais atvejais vertintos prieglobsčio prašytojų priėmimo bei apsaugos sąlygos.

2. BENDROJI PRIEGLOBSČIO STATISTIKA

2.1. Nacionalinė statistika

Remiantis viešai prieinamais MD ir SD duomenimis⁸, **2022 m. Lietuvoje buvo priimti 1 022 prieglobsčio prašymai**, įskaitant pirmą kartą pateiktus, paskesnius, ir grąžintų pagal Dublino III reglamentą iš kitų Europos Sąjungos (toliau – ES) šalių prieglobsčio prašytojų prašymus⁹.

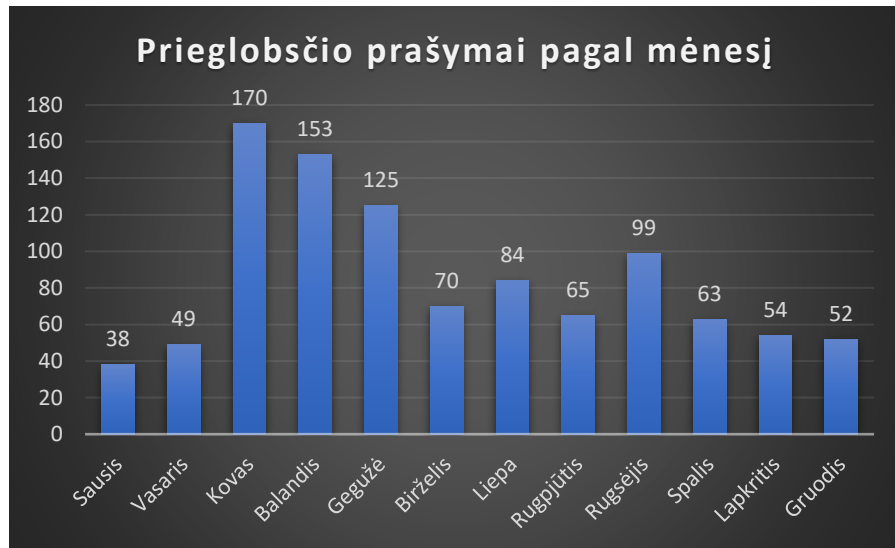
Daugiausiai prašymų priimta kovą (170), balandį (153) ir gegužę (125), kas sudaro beveik pusę (44 proc.) visų pateiktų prašymų. Daugiau – žr. 2 pav.

⁷ Duomenys iš šių dviejų stebėsenos vizitų metinėje ataskaitoje neanalizuojami.

⁸ 2022 m. sausio-spalio mėn. duomenys paimti iš Statistikos departamento, lapkričio-gruodžio mėn. – iš Migracijos departamento. Žr. Statistikos departamentas, Oficialiosios statistikos portalas, Prašantys prieglobsčio asmenys, prieiga – 2023 m. sausio 5 d.: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R854#/> ir taip pat žr. Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Prieglobsčio statistika, prieiga – 2023 m. sausio 5 d.: <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/prieglobscio-statistika>

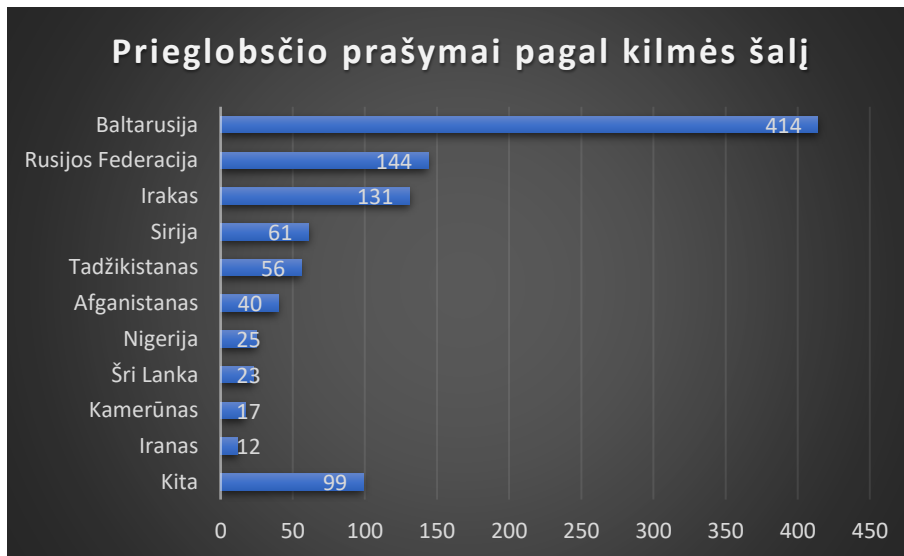
⁹ Duomenys apie pirmą kartą pateiktus ir paskesnius prašymus prieinami iki 2022-11-01 SD pateikiamoje statistikoje (atitinkamai – 817 ir 99). Tuo tarpu MD teikiamoje spalio ir lapkričio mėn. statistikoje šios prašymų kategorijos nėra atskiriamos.

2 pav. Prieglobsčio prašymai pagal mėnesį.

Prieglobsčio prašymus pateikė 40 šalių piliečiai ir vienas asmuo be pilietybės. Išsiskiria trys kilmės šalys (Baltarusija – 414 prašymų, Rusijos Federacija – 144 ir Irakas – 131), kurių piliečiai sudarė daugiau nei 67 proc. visų prieglobsčio prašytojų. Iš kitų kilmės šalių paminėtina Sirija (61 prašymas), Tadžikistanas (56), Afganistanas (40), Nigerija (25), Šri Lanka (23). Nė vienos kitos šalies piliečių skaičius nesiekė 20. Daugiau – žr. 3 pav.

3 pav. Prieglobsčio prašymai pagal kilmės šalį.

2.2. VSAT statistika

LRK stebėtojus kiekvieną mėnesį pasiekia VSAT duomenų suvestinė, kurioje pateikiama ir išskaidyta VSAT prieglobsčio statistika bei bendra nacionalinė prieglobsčio statistika, įskaitant prieglobsčio prašymus, registruotus MD teritoriniuose skyriuose. Prieglobsčio statistiką VSAT skaido į: (1) prašymus, registruotus PKP; (2) prašymus, registruotus PU (atvykus nereguliariai)

bei šalies viduje. Į antrą kategoriją, be kita ko, patenka iš kitų ES šalių pagal Dublino III reglamentą perduoti užsieniečiai, VSAT URC apgyvendinti / sulaikyti užsieniečiai¹⁰, perkeltieji asmenys ir kt.

Remiantis VSAT duomenimis, iki 2022-12-01 šalyje buvo registruoti 965 prieglobsčio prašymai. Šie skaičiai su nežymia paklaida nesutampa su aukščiau pateiktais MD ir SD skaičiais, kuriais remiantis per pirmuosius vienuolika š. m. mėnesių prieglobsčio prašymų buvo 970.

Pirmųjų keturių š. m. mėnesių statistika nebuvo detalai išskaidyta. Turimi duomenys rodo, kad iki 2022-12-01 108 prieglobsčio prašymai buvo pateikti VSAT PKP, mažiausiai 147 – VSAT PU, t. y. atvykus nereguliariai, mažiausiai 109 prašymai registruoti VSAT URC, dar mažiausiai 179 registruoti VSAT, tačiau nepriskirti prie konkrečios kategorijos. Mažiausiai 314 prašymų registruoti MD teritoriniuose skyriuose, perkelta 20 asmenų, 14 gražinta pagal Dublino III reglamentą (pirminę prieglobsčio prašytojų registraciją tokiais atvejais taip pat atlieka VSAT). Daugiau – žr. 4 pav.

4 pav. VSAT pateikiama prieglobsčio statistika iki 2022-12-01

2022 m.	Prašymai VSAT PKP	Prašymai pasienyje (atvykus nereguliariai) ir šalies viduje				
		VSAT PU	VSAT URC	MD skyriuose	Perkelti	Dublinas III
Sausis	0	8		29	0	0
Vasaris	1	45				
Kovas	10	81		59	20	0
Balandis	19	98		33	0	3
Gegužė	14	41	31	39	0	0
Birželis	7	18	20	21	0	3
Liepa	3	22	13	46	0	0
Rugpjūtis	14	13	5	28	0	5
Rugsėjis	24	20	25	28	0	2
Spalis	4	9	7	42	0	1
Lapkritis	12	16	8	18	0	0
IŠ VISO	108	857				

2.3. Lietuva ES kontekste

Kalbant apie Lietuvą ES kontekste, mūsų šalis 2022 m. buvo toli nuo daugiausiai prieglobsčio prašymų registruojančių šalių. ES statistikos tarnybos EUROSTAT duomenimis, per pirmuosius aštuonis š. m. mėnesius bendras ES pirmą kartą registruotų prieglobsčio prašytojų skaičius siekė 510 135 (27 šalių duomenys). Pirmąjį daugiausiai prašymų registravusių šalių penketą sudarė Vokietija (133 390 prašymų), Prancūzija (94 960), Ispanija (75 220), Austrija (54 625) ir Italija (48 935). Šios šalys registravo beveik 80 proc. visų ES šalyse pateiktų prieglobsčio prašymų¹¹.

Tuo tarpu Lietuva, kartu su Lichtenšteinu, Vengrija, Estija, Latvija, Slovakija ir Malta rikiavosi tarp mažiausiai prieglobsčio prašymų registravusių ES šalių. Daugiau prieglobsčio prašymų nei

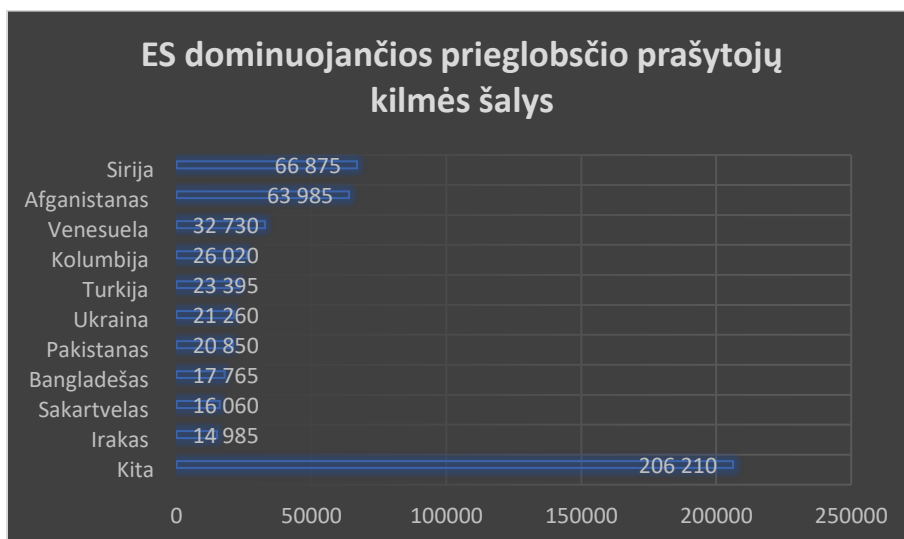
¹⁰ Dalies 2021 m. vasarą nereguliariai atvykusių užsieniečių prieglobsčio prašymai buvo registruoti tik 2022 m. pirmoje pusėje, po to, kai jie ilgiau nei 6 mėn. buvo laikomi neįleistais į Lietuvos teritoriją ir *de facto* sulaikyti VSAT URC.

¹¹ Žr. Eurostat, Data Browser, Asylum and first time asylum applicants – monthly data 2022, prieiga internete – 2022-12-13: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00189/default/table?lang=en>

Lietuva per pirmuosius aštuonis š. m. mėnesius priėmė net regioniniame kontekste paprastai gerokai mažiau prieglobsčio prašymų registruojanti Estija (1 185)¹².

Pirmąjį penkių ES dažniausiai prieglobsčio prašymus pateikiančių kilmės šalių piliečių sąrašą per pirmuosius aštuonis š. m. mėnesius sudarė Sirijos (66 875 prašymai / 13 proc. visų prašymų), Afganistano (63 985 / 12 proc.), Venesuelos (32 730 / 6 proc.), Kolumbijos (26 020 / 5 proc.) ir Turkijos (23 395 / 4,5 proc.) piliečiai¹³. Daugiau – žr. 5 pav.

5 pav. ES dominuojančios prieglobsčio prašytojų kilmės šalys iki 2022-09-01.

Kaip matyti, Lietuvoje 2022 m., o ir apskritai pastaraisiais metais, dominuojančios prieglobsčio prašytojų kilmės šalys (Baltarusija, Rusijos Federacija, Tadžikistanas) ES mastu neužima pirmaujančių pozicijų. Iš pirmajame Lietuvos penketuke esančių kilmės šalių, ES žymią dalį sudarė Sirija (66 875 prašymai / 1 vieta ES) ir taip pat Irakas (14 985 prašymai / 10 vieta ES). Tuo tarpu Rusijos Federacijos (6 345 prašymai), Baltarusijos (3 405 prašymai) ar tuo labiau Tadžikistano (885 prašymai) piliečių prieglobsčio prašymų skaičius bendrame ES kontekste neišsiskyrė¹⁴.

¹² Žr. Ten pat

¹³ Žr. Eurostat, Asylum applicants by type of applicant, citizenship, age and sex – monthly data 2022, prieiga – 2022-12-13: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_ASYAPPCTZM_custom_4149876/default/table?lang=en

¹⁴ Žr. Ten pat

PASIENIO STEBĖSENA

II. PASIENIO STEBĖSENA

1. BENDROJI STATISTIKA

1.1. VSAT pranešimai apie prieglobsčio prašytojus

2022 m. LRK stebėtojai fiksavo 290 atvejų, kai prieglobsčio VSAT padaliniuose prašėsi pavieniai asmenys arba grupės asmenų, iš viso – 480 asmenų (350 iš jų – vyrai, 130 – moterys, iš jų – 61 nepilnametis (36 – vyr. lyties, 25 – mot. lyties), iš kurių – 2 nelydimi nepilnamečiai) iš 29 kilmės šalių (Afganistanas, Azerbaidžanas, Baltarusija, Bangladešas, Centrinės Afrikos Respublika, Dramblio Kaulo Krantas, Egiptas, Gambija, Gana, Gvinėja, Irakas, Iranas, Jemenas, Kamerūnas, Kirgizija, Kongas, Kongo Demokratinė Respublika, Kuba, Libanas, Malis, Nigerija, Pakistanas, Rusijos Federacija, Sakartvelas, Senegalas, Sirija, Šri Lanka, Tadžikistanas, Ukraina). Į šią statistiką patenka ir atvejai, apie kuriuos LRK stebėtojai negavo oficialaus pranešimo iš VSAT ir statistika koreguota eigoje, gavus apibendrintus mėnesio duomenis (iki 2022-12-31 fiksuotas 21 nepranešimų atvejis, iš viso – apie 40 asmenų).

LRK stebėtojai fiksuoja duomenis, gaunamus iš VSAT pasienio padalinių (PU ir PKP) ir taip pat URC (jū iki 2022 m. rudens veikė trys), todėl į statistiką patenka ir informacija apie paskesnius prieglobsčio prašymus, taip pat apie asmenis, gražintus pagal Dublino III reglamentą ir kt¹⁵. Kokią dalį URC pranešimų sudaro informacija apie paskesnius prieglobsčio prašymus, LRK tikslų duomenų neturi. Tuo tarpu naujai atvykusių prieglobsčio prašytojų (per VSAT PKP ir nereguliariai) LRK stebėtojai 2022 m. užfiksavo 328 (197 pranešimai). Daugiau – žr. 6 pav.

6 pav. LRK kaupiami duomenys apie naujai atvykusius prieglobsčio prašytojus

Pirminiai VSAT pranešimai apie prieglobsčio prašytojus ir jų kilmės šalis				
Atvykę nereguliariai	Atvykę per PKP			
	Išorinė siena su Baltarusija	Išorinė siena su Rusija	Oro uostai	Gražinti pagal Dublinas III
BLR – 142	RUS – 55	BLR – 24	GEO – 1	RUS – 2
RUS – 15	TJK – 21	RUS – 14	PAK – 1	AFG – 1
TJK – 6	BLR – 6	UKR – 2		AZE – 1
IRQ – 6	UKR – 5			KGZ – 1
EGY – 8	AZE – 3			
SYR – 5				
CUB – 4				
LKA – 2				
AFG – 2				
190	90	40	2	5
	Iš viso per išorinę sieną – 130		Iš viso per oro uostus – 7	
IŠ VISO: 327¹⁶				

Valstybių pavadinimų atvaizdavimui lentelėje naudojami trijų raidžių kodai iš Tarptautinės standartizacijos organizacijos ISO 3166 standarto (ISO 3166-1 alpha-3): AFG – Afganistanas,

¹⁵ Kaip minėta, dalies 2021 m. vasarą atvykusių užsieniečių prieglobsčio prašymai buvo registruoti tik 2022 m. pirmoje pusėje. Per pirmuosius šešis 2022 m. mėnesius iš VSAT URC gauta informacija apie mažiausiai 86 dar 2021 m. atvykusių užsieniečių registruotus prieglobsčio prašymus. Tikėtina, kad pirmą kartą VSAT URC pateiktų prieglobsčio prašymų skaičius buvo kiek didesnis.

¹⁶ Į šią statistiką neįtrauktas vienas pranešimas iš VSAT Pagėgių PR Šiaulių PU apie registruotą prieglobsčio prašymą, nes pranešimas nepatenka į lentelėje pateikiamas kategorijas.

AZE – Azerbaidžanas, BLR – Baltarusija, CUB – Kuba, EGY – Egiptas, GEO – Sakartvelas, IRQ – Irakas, KGZ – Kirgizija, LKA – Šri Lanka, PAK – Pakistanas, RUS – Rusijos Federacija, SYR – Sirija, TJK – Tadžikistanas, UKR – Ukraina.

Kalbant apie VSAT pasienio padalinius (PU ir PKP), iki 2022-12-28 daugiausiai pranešimų (arba tikslinant statistiką fiksuotų atvejų) gauta iš: Kabelių PU (30 pranešimų / atvejų, 45 prieglobsčio prašytojai); Tverečiaus PU ir PKP (23 pranešimai / atvejai, 36 prieglobsčio prašytojai); Druskininkų PU (įskaitant Raigardo PKP, iš kur prieglobsčio prašytojai laikinam apgyvendinimui 2022 m. buvo nukreipiami į Druskininkų PU) (21 pranešimas / atvejis, 36 prieglobsčio prašytojai); Adučiškio PU (21 pranešimas / atvejis, 33 prieglobsčio prašytojai); Kybartų PU ir PKP (kelio bei geležinkelio) (17 pranešimų / atvejų, 25 prieglobsčio prašytojai); Lavoriškių PU ir PKP (10 pranešimų / atvejų, 27 prieglobsčio prašytojai); Padvarionių PU / Medininkų PKP (9 pranešimai / atvejai, 21 prieglobsčio prašytojas); Kapčiamiesčio PU (9 pranešimai / atvejai, 20 prieglobsčio prašytojų), Bardinų PU (įskaitant Panemunės PKP, nes prieglobsčio prašytojai laikinam apgyvendinimui 2022 m. buvo nukreipiami į Bardinų PU) (8 pranešimai / atvejai, 17 prieglobsčio prašytojų).

Mažiausiai prieglobsčio prašytojų LRK stebėtojai fiksavo metų pradžioje (sausio (10) ir vasario (13) mėn.), daugiausiai – balandžio (87), kovo (70), rugsėjo (64) ir gegužės (59) mėn. Gruodį (iki 2022-12-28) gauta pranešimų apie 21 prieglobsčio prašytoją.

2. PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMAS IR APSAUGA

Šioje dalyje aptariami pasienio stebėsenos metu fiksuoti pastebėjimai, susiję su priėmimo sąlygų užtikrinimo trūkumais. Dėmesys skiriamas VSAT PU ir PKP pastebėtoms tendencijoms aptarti: prieigai prie prieglobsčio procedūrų, priėmimo sąlygoms, informacijos prieinamumui, maitinimui, šeimoms ryšių atkūrimui, pareigūnų pasirengimui dirbti su prieglobsčio prašytojais ir kt.

2.1. Prieiga prie prieglobsčio procedūrų

Kaip atsakas į 2021 m. vasarą prasidėjusį migrantų antplūdį, praėjusių metų rugpjūčio mėn. Lietuvoje buvo pradėta taikyti vadinama „apgrėžimo“ politika¹⁷, numatanti, kad nereguliariu būdu per vadinamą „žaliąją sieną“ į Lietuvą patenkantys ir prieglobsčio prašantys užsieniečiai į šalies teritoriją nebūtų įleidžiami ir jų prieglobsčio prašymai nebūtų registruojami, paaiškinant, kad tokio pobūdžio prašymus galima pateikti tarptautiniame PKP arba Lietuvos Respublikos diplomatinėje atstovybėje. VSAT pareigūnams suteikta teisė pasitelkti atgrasančius veiksmus ir kitas specialiąsias priemones. Remiantis VSAT nuolat atnaujinamais duomenimis¹⁸, vien šiemet tokių „apgrėžtų“ asmenų jau buvo virš 11 tūkstančių¹⁹. Kaip matyti iš ankstesniuose skyriuose pateikiamų statistinių duomenų, šios valstybės taikomos politikos išdava yra smarkiai sumažėjęs

¹⁷ Žr. LR VRM ministrės – valstybės lygio ekstremaliosios situacijos operacijų vadovės sprendimą „Dėl masinio užsieniečių antplūdžio pasienio ruožo teritorijose prie Lietuvos Respublikos valstybės sienos su Baltarusijos Respublika valdymo ir valstybės sienos apsaugos sustiprinimo“: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Sprendimas_Nr_%2010V-20.pdf

¹⁸ Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Neįleistų neteisėtų migrantų statistika, žiūrėta 2022 m. gruodžio 29 d.: <https://pasienis.lt/lit/Neileistu-neteisetu-migrantu-statistika>

¹⁹ Nėra prieinamų duomenų, ar skirtingomis datomis galėjo būti „apgrėžta“ dalis tų pačių asmenų.

prieglobsčio prašytojų skaičius. Praėjusiais metais Lietuvoje prieglobsčio pasiprašė 4 259 asmenys²⁰ arba keturiskart daugiau nei 2022 m.

2022 m. PKP buvo registruojami Baltarusijos, Rusijos Federacijos, Ukrainos, Azerbaidžano, Sakartvelo ir Tadžikistano piliečių prieglobsčio prašymai. Pažymėtina, kad prieglobsčio prašymai iš Baltarusijos arba Rusijos Federacijos piliečių buvo priimami ir tais atvejais, kai jie į Lietuvos teritoriją atvykdavo nereguliariu būdu. Tuo tarpu nereguliariu būdu sieną kirtę Vidurinių Rytų, Azijos ar Afrikos šalių piliečiai buvo „apgręžiami“ atgal į Baltarusijos teritoriją, neskaitant pavienių atvejų, kai užsieniečių prieglobsčio prašymai buvo priimami dėl kritinės sveikatos būklės arba EŽTT pritaikius laikinąsias apsaugos priemones. Atsisakymui registruoti tokių užsieniečių prieglobsčio prašymus pagrįsti buvo pasitelkiami tokie argumentai, kaip, pavyzdžiui, „jie visi gali kreiptis prieglobsčio pasienio kontrolės punktuose arba ambasadoje Minske, nepažeisdami atvykimo tvarkos“; „jiems prieglobsčio nereikia, nes jie yra „ekonominiai migrantai“; „Baltarusija jiems yra saugi valstybė ir prieglobsčio jie turėtų prašytis ten“²¹ ir pan.

2022 m. fiksuoti 9 atvejai, kai PU buvo priimti nereguliariu būdu atvykusių Afganistano, Sirijos, Irako, Šri Lankos, Egipto ir Kubos piliečių prieglobsčio prašymai. Išimtyms 4 sirams, 1 irakiečiui ir 4 kubiečiams buvo pritaikytos dėl EŽTT pritaikytų apsaugos priemonių. Tuo tarpu 2 šrilankiečių, 5 irakiečių, 8 egiptiečių, 2 afganistaniečių ir 1 siro prieglobsčio prašymai buvo priimti dėl to, kad asmenys buvo kritinės sveikatos būklės ir jiems prireikė neatidėliotinos medicininės pagalbos. Mažiausiai trims iš jų buvo atlikta dalinė apatinių galūnių amputacija. Kitiems taip pat prireikė skubios medikų intervencijos, nes užsieniečiai buvo išsekę, dehidratavę, nesąmoningi ar pan.

LRK stebėtojai vizitų pasienyje ir gydymo įstaigose metu turėjo galimybę užfiksuoti konkrečius atvejus, kai užsieniečių prieglobsčio prašymai, jų teigimu, nebuvo priimti iš karto arba užsieniečiai tokia galimybe pasinaudojo vėliau, jau būdami gydymo įstaigose:

- 2022-04-19 vizitas Medininkų URC (4 Kubos piliečiai);
- 2022-09-02 vizitas Švenčionių PU (4 Sirijos ir 1 Irako pilietis);
- 2022-10-27 vizitas RVUL (1 Šri Lankos pilietis);
- 2011-11-07 vizitas Varėnos ligoninėje (1 Irako pilietis);
- 2022-11-08 vizitas RVUL (1 Šri Lankos pilietis);
- 2022-11-09 vizitas Kapčiamiesčio PU (4 Irako piliečiai);
- 2022-11-21 vizitas Varėnos ligoninėje (1 Egipto ir 1 Sirijos pilietis);
- 2022-12-05 vizitas Švenčionių ligoninėje (2 Egipto piliečiai);
- 2022-12-20 vizitas Lavoriškių PKP (1 Afganistano pilietis);
- 2022-12-20 vizitas RVUL (1 Afganistano pilietis).

Žemiau pateikiami kelių atvejų pavyzdžiai:

1. Dviem pirmaisiais (kubiečių, sirų ir irakiečio) atvejais, prieglobsčio prašymai buvo priimti tik po EŽTT priimto sprendimo pritaikyti laikinąsias apsaugos priemones. 2022-04-19 kalbintų kubiečių teigimu, jie iš Baltarusijos pusės bandė patekti ne vieną kartą beveik dvejų savaičių laikotarpyje nuo kovo 30 d. iki balandžio 13 d. (kada ir buvo įleisti į teritoriją). Kiek kartų bandė kirsti sieną arba kiek kartų buvo patekę į Lietuvos teritoriją, Kubos piliečiai tiksliai nurodyti

²⁰ Žr. Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Migracijos metraščiai, interneto prieiga – 2022-12-13: [https://migracija.lrv.lt/uploads/migracija/documents/files/2021%20m_%20migracijos%20metra%C5%A1tis_skelbimui\(3\).pdf](https://migracija.lrv.lt/uploads/migracija/documents/files/2021%20m_%20migracijos%20metra%C5%A1tis_skelbimui(3).pdf)

²¹ Žr. LRK stebėsenos ataskaitos, Prieiga prie prieglobsčio procedūros LR diplomatinėse atstovybėse užsienyje ir VSAT PKP: <https://redcross.lt/veiklos/prieglobscio-ir-migracijos-programa/stebesena-2/>

negalėjo, tačiau, pasak jų, minimu laikotarpiu patekti į Lietuvą skirtingose vietose jie bandė praktiškai kiekvieną dieną, tačiau buvo „apgręžiami“, ignoruojant prieglobsčio prašymus. Prieglobsčio prašytojai nurodė, kad dalis juos „apgręžiančių“ pareigūnų elgėsi pagarbiai, dalis – grubiai, naudojo psichologinio smurto priemones, grasino elektrošoku. Prieglobsčio prašytojai nurodė, kad „apgręžiant“ juos nebuvo suprantama kalba paaiškinta, kur jie gali kreiptis dėl prieglobsčio, kai į šalį neleidžiama patekti nereguliariu būdu bei neturint reikalingų kelionės dokumentų.

2. 2022-09-02 kalbinti Sirijos piliečiai ir kartu su jais atvykęs Irako pilietis nurodė, kad į Lietuvos teritoriją jie taip pat bandė patekti beveik 2 savaites. Žmonės negalėjo tiksliai įvardinti, kiek kartų buvo „apgręžti“ atgal į Baltarusiją, bet nurodė, kad taip įvyko mažiausiai 5 kartus. Prieglobsčio prašytojai nurodė, kad „apgręžimų“ metu Lietuvos pareigūnai nepaaiškino apie galimus prieglobsčio pasiprašymo būdus. Dalis pareigūnų elgėsi maloniai, duodavo žmonėms maisto paketų. Pažymėtina, kad šioje prieglobsčio prašytojų grupėje buvo 2 nepilnamečiai vaikai, šeimai teko nakvoti miške.

3. 2022-10-27 lankytas Šri Lankos pilietis teigė, kad 5 dienas praleido Lietuvos miškuose. VSAT informavo, kad Šri Lankos pilietis pageidavimą prašytis prieglobsčio žodžiu išreiškė tik 2022-10-24, t. y. jau po to, kai iš pasienio buvo pristatytas į gydymo įstaigą Vilniuje. Prašymas suteikti prieglobstį buvo registruotas 2022-10-25, nors asmens byla Lietuvos migracijos informacinėje sistemoje (toliau MIGRIS) buvo sukurta dieną prieš tai. Tikėtina, kad šiuo atveju asmuo ir jo prieglobsčio prašymas buvo registruoti tik todėl, kad tai buvo vienintelis būdas jam gauti Elektroninę sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros (toliau – ESPBI) informacinės sistemos asmens ID ir užtikrinti jo prieigą prie medicininių paslaugų, t. y. siekiant išspręsti vidinius organizacinius klausimus.

4. 2022-11-09 vizito Kapčiamiesčio PU metu užkardoje gyveno 4 Irako piliečiai: pilnametis vyras, 2 jo sūnūs (6 m. ir 9 m.) bei dukra (3 m.). Minėto vyro žmona ir vaikų mama vizito metu buvo hospitalizuota Varėnos ligoninėje, kur atsidūrė 2022-11-04, kai, vyro teigimu, miške prarado sąmonę. Tą pačią dieną vyras su vaikais buvo apgyvendintas Kabelių PU, tačiau nė vienas iš šeimos narių nebuvo traktuojamas kaip prieglobsčio prašytojas. Kalbinto vyro teigimu, jis, gyvendamas PU, kiekvieną dieną žodžiu prašėsi prieglobsčio, tačiau iki 2022-11-08, kai jie buvo perkelti į Kapčiamiesčio PU, į prašymus niekas nekreipė dėmesio (2022-11-14 išsiuntus vizito stebėsenos ataskaitą VSAT, buvo paprašyta papildyti LRK ataskaitą nurodant, kad, pareigūnų teigimu, minėti prieglobsčio prašytojai prieš tai nesiprašė prieglobsčio Lietuvoje ir teigė norintys vykti į Vokietiją). Vyras ir 2022-11-07 ligoninėje lankyta jo žmona taip pat pasakojo, kad vieną kartą po nereguliaraus sienos kirtimo visa šeima jau buvo fiziškai išstumta atgal į Baltarusijos teritoriją. Kalbintieji nurodė, kad prieš išstumiant jie prašėsi prieglobsčio, tačiau Lietuvos pareigūnai atsakė, kad prašymų priimti negali. Prieglobsčio prašytojo teigimu (bent jau jiems suprantama kalba), nebuvo paaiškinta, kur ir kaip galima prašytis prieglobsčio. Sulaikyti ir nuvežti į PU (žmona – į ligoninę) jie buvo po to, kai į Lietuvos teritoriją atvyko antrą kartą.

5. 2022-11-21 vizito Varėnos ligoninėje metu vienas iš dviejų kalbintų užsieniečių (Sirijos pilietis) nurodė patyręs mažiausiai 5 „apgręžimus“ (įskaitant bandymą atvykti į Lenkiją): 3 kartus buvo „apgręžtas“ pasienyje su Lenkija ir 2 kartus – pasienyje su Lietuva. Vyras teigė patyręs grubų elgesį iš visų trijų valstybių (Baltarusijos, Lenkijos ir Lietuvos) pareigūnų. Paprašytas patikslinti, kas konkrečiai buvo daroma, nurodė, kad patyrė smūgių guminėmis lazdomis. Pasak jo, grubiausiai elgėsi Lenkijos pareigūnai. Lietuvos pareigūnai, jo teigimu, taip pat nereagavo į prieglobsčio prašymą, neišdavė humanitarinių paketų, nors vyras gestais rodė norintis gerti.

Vieninteliai pareigūnų žodžiai esą buvo (cituojama) „go, go“ (angl. „eik, eik“). Vėliau dar kartą patekus į Lietuvą ir susidūrus su pareigūnais, pastarieji jau sureagavo į jo sveikatos būklę ir iškvietė greitąją medicinos pagalbą (toliau – GMP).

6. 2022-12-20 vizitų RVUL ir Lavoriškių PKP metu kalbinti Afganistano piliečiai nurodė patyrę „apgręžimus“ faktiškai kiekvieną parą 7 dienų ar daugiau laikotarpiu. Pasak jų, Lietuvos pareigūnai įteikdavo humanitarinius paketus, įskaitant maistą, tačiau nepriimdavo jų prieglobsčio prašymų ir nepaaiškino, kur jie galėtų kreiptis dėl prieglobsčio. Tuo tarpu vėl atsidūrus Baltarusijos pusėje, šios šalies pareigūnai smurtaudavo prieš užsieniečius, atimdavo iš jų maistą ir vertė vėl kirsti Lietuvos sieną. Paskutinį kartą kirtus sieną (vyko keturiese), juos sulaukė Lietuvos pareigūnai atkreipė dėmesį į asmenų sveikatos būklę ir iškvietė GMP. Vienas iš Afganistano piliečių buvo hospitalizuotas, kitas – apgyvendintas PKP, jam reguliariai teikiama medicininė priežiūra. Apie kitų 2 asmenų likimą LRK stebėtojai informacijos neturi. Tikėtina, kad, nenustačius medicininės priežiūros poreikio, jie buvo „apgręžti“.

LRK teiktos rekomendacijos:

- Vykdamas Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministrės sprendimą neįleisti užsieniečių, atvykstančių per „žalią sieną“, atsakingai pasirūpinti „apgręžiamų“ žmonių išgyvenimo poreikiais (suteikti geriamo vandens, maisto paketus, taip pat šiltesnių drabužių ir avalynės, antklodžių), taip pat aiškiai, užsieniečiams suprantama kalba, iškomunikuoti apie galimybę atvykti kitais būdais, t. y. nukreipti į artimiausią VSAT PKP;
- Atsižvelgus į tai, kad tam tikrais atvejais, ypač šaltuoju metų laiku bei įvertinus pranešimus apie tai, kad Baltarusijos pareigūnai neleidžia pasienyje įstrigusiems migrantams palikti buferinės zonos, pasienio kontrolės punktas gali būti asmeniui praktiškai nepasiekiamas, t. y. atvykimas kitais būdais nėra įmanomas, vadovautis humanitariniais sumetimais bei taikyti atitinkamas išimtis, leidžiančias tokių asmenų „neapgręžti“;
- Vykdamas „apgręžimo“ politiką, užtikrinti, kad vaikai ar kiti pažeidžiami žmonės nebūtų priversti miegoti miške. Remiantis Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, visuose su vaikais susijusiuose veiksmuose, pirmiausia turi būti atsižvelgiama į geriausius vaiko interesus²². Vaikų „apgręžimas“ be tinkamo teisinio proceso, nesuteikiant jiems galimybės pasiprašyti prieglobsčio arba vaiko teisių apsaugos institucijoms neatliekant individualaus vaiko poreikių įvertinimo, yra vaiko teisių pažeidimas ir jo geriausių interesų nepaisymas²³.

Nepaisant LRK stebėtojų teiktų pastabų ir rekomendacijų, realių pasikeitimų taikant „apgręžimo“ politiką nepastebėta. Nors galiojanti tvarka leidžia VSAT daryti išimtį atsižvelgus į „užsieniečio pažeidžiamumą ar kitas individualias aplinkybes“, praktikoje tokios išimtys iš esmės daromos tik dėl kritinės sveikatos būklės, kai būtinas hospitalizavimas, ir, tikėtina, tik todėl, kad tai yra vienintelis būdas asmeniui gauti ESPBI informacinės sistemos asmens ID ir užtikrinti jo / jos prieigą prie medicinos paslaugų. Tuo tarpu tiek tai, kad asmenys neturi realios galimybės kreiptis dėl prieglobsčio kitais būdais, tiek tai, kad „apgręžus“ asmenis jų sveikatos būklė, tikėtina, labai greitai pasieks kritinį lygį dėl užsitęsusio buvimo sveikatai nepalankioje aplinkoje, nebuvo laikoma „individualiomis aplinkybėmis“, pateisinančiomis išimties taikymą. Nė vienas iš stebėtojų kalbintų asmenų,

²² Žr. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 3 str.: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

²³ Jungtinių Tautų Vaikų Fondo ataskaita „Atstūmimo praktika ir jų poveikis migrantų žmogaus teisėms“: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Migration/pushback/UNICEFSubmission.pdf>

neužtikrinta galimybė pasinaudoti dušu, nesuteiktos reikalingos higienos priemonės. Patalpoje yra langas, bet vizito metu nebuvo galima uždengti patenkančios natūralios dienos šviesos.

6. 2022-08-29 vizito Adučiškio PU metu užfiksuota, kad užkardoje visą savaitgalį praleidusiai moteriai nebuvo duota reikalingų higienos priemonių (duotas tik muilas), nebuvo suteikta galimybė pasinaudoti dušu, nesuteikti reikalingi pakaitiniai drabužiai. Taip pat trūko baldų, nebuvo stalo, kėdžių, spintos.

7. 2022-08-29 vizito Kabelių PU metu užfiksuota, kad prieglobsčio prašytojos kambaryje trūko kėdžių, nebuvo galimybės uždengti patalpoje esančio lango.

8. 2022-09-02 vizito Švenčionių PU metu užfiksuota, kad šeima negavo būtinųjų higienos priemonių, penkiems asmenims buvo duotas vienas dantų šepetėlis ir muilas. Penkių asmenų šeima gyveno kambaryje su keturiomis lovomis, mažametis vaikas turėjo miegoti kartu su savo mama, jam nebuvo išduotas atskiras patalynės komplektas.

9. 2022-10-21 vizito Druskininkų PU metu užfiksuota, kad prieglobsčio prašytojams nebuvo išduotos reikiamos higienos priemonės.

10. 2022-12-28 vizito Lavoriškių PKP metu užfiksuota, kad prieglobsčio prašytojų kambariuose nebuvo galimybės atidaryti langą ir išvėdinti patalpą – visų langų rankenos buvo išimtos. Pažymėtina, kad 7 prieglobsčio prašytojai (3 iš jų – mažamečiai) be galimybės išeiti į lauką ar atsidaryti langą Lavoriškių PKP praleido mažiausiai savaitę.

LRK teiktos rekomendacijos:

- Kai PKP arba PU iš esmės neatitinka priėmimo sąlygų, pavyzdžiui, patalpoje nėra lango ar reikiamų baldų (ypač lovos, reikalingos kokybiškam poilsiui), rekomenduojama prieglobsčio prašytojus nukreipti į kitas artimiausias PU, kurių patalpos atitinka standartus.
- Užtikrinti, kad kiekvienam atvykusiam prieglobsčio prašytojui (nepriklausomai nuo amžiaus ir lyties) būtų išduotas pagrindinių higienos priemonių paketas, taip pat švarus patalynės komplektas.
- Užtikrinti, kad prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo patalpoje būtų visi reikiami baldai: lova (kiekvienam prieglobsčio prašytojui – atskira, nepriklausomai nuo jo / jos amžiaus), stalas, kėdė, spintelė. Pasirūpinti, kad poilsio metu būtų galima uždengti pro langą sklindančią šviesą bei užtikrinti prieglobsčio prašytojų prieigą prie pilnos sanitarinės infrastruktūros.

Pastebėta, kad Pūškų PU personalas atsižvelgė į teiktas rekomendacijas ir prieglobsčio prašytojai vėliau buvo nukreipiami į kaimyninę Tverečiaus PU. Taip pat pastebėta, kad Medininkų PKP atsižvelgė į pateiktas pastabas dėl neišduotos patalynės. Kita vertus, buvo fiksuojama, kad asmenims neišduodama pakankamai higienos priemonių, nors PU ir PKP atstovai LRK stebėtojams teigdavo, kad higienos priemonių atsargų pas save turi ir trūkumo nėra. Užuolaidų ar žaliuzių miegojimui skirtose patalpose trūkumas išlieka problema.

2.3. Informacijos prieinamumas

Vertinant, ar VSAT PU ir PKP apgyvendintiems prieglobsčio prašytojams buvo suteikiama visa reikiama informacija, remtasi EUAA gairėmis, taip pat ES direktyvos dėl tarptautinės apsaugos

suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos, apibrėžiančios prieglobsčio procedūras, nuostatomis²⁵. Tuo vadovaujantis, kiekvienoje PU ir PKP turėtų būti prieinama bendroji informacija apie prieglobsčio procedūras, atsakingų organizacijų kontaktai dėl teisinės konsultacijos ir kitos NVO teikiamos pagalbos. Visa išvardinta informacija turi būti pateikiama prieglobsčio prašytojams suprantama kalba.

2022 m. trūkumai teikiant aktualią informaciją buvo užfiksuoti 6-iuose PKP ir PU:

1. 2022-02-21 vizito Lavoriškių PKP, 2022-02-23 – Adučiškio PU ir 2022-04-11 – Medininkų PKP metu užfiksuota, kad prieglobsčio prašytojams buvo palikti lankstinukai su neaktualią informaciją (paskelbus ekstremaliąją situaciją dėl užsieniečių antplūdžio atitinkamos procedūros pasikeitė), galintys suklaidinti.

2. 2022-05-16 vizito Tverečiaus PU, 2022-08-29 – Adučiškio PU, 2022-09-02 – Švenčionių PU ir 2022-11-09 – Kapčiamiesčio PU metu užfiksuota, kad prieglobsčio prašytojams VSAT pareigūnai nebuvo paaiškinę jų teisių ir pareigų, aktuali informacija nesuteikta arba suteikta vėliau, pirminių apklausų metu, kurios, pavyzdžiui, vyko praleidus savaitgalį ar pan. Pažymėtina, kad Švenčionių PU apgyvendintų prieglobsčio prašytojų kambaryje nebuvo informacinių NVO lankstinukų ar kitos aktualios informacijos, tačiau buvo paliktas šališkas grasinančio pobūdžio plakatas, kuriame nurodoma, kad prieglobsčio prašytojai tariamai nori patekti į Vakarų Europos valstybes, tačiau jie esą neturi jokių šansų pasiekti tikslą, todėl turėtų grįžti į savo kilmės valstybes, pasinaudojant nemokamu kelionės bilietu ir teikiama 300 eurų išmoka.

3. 2022-12-20 vizito Lavoriškių PKP metu fiksuota, kad prieglobsčio prašytojų kambaryje buvo aktualių lankstinukų apie prieglobsčio procedūrą, tačiau nė viena iš kalbų, kuria pateikiama informacija, nebuvo suprantama prieglobsčio prašytojui (šiuo atveju – dari).

LRK teiktos rekomendacijos:

- Reguliariai patikrinti turimos dalomosios medžiagos aktualumą ir atnaujinti pagal pasikeitimus įstatymus, o pasenusią medžiagą pašalinti, kad ji neklaidintų prieglobsčio prašytojų.
- Nedelsiant po apgyvendinimo informuoti prieglobsčio prašytojus apie jų teises ir pareigas, suteikti jiems dalomosios medžiagos apie prieglobsčio procedūras, NVO teikiamą pagalbą ir pašalinti bet kokią neetišką pobūdžio informaciją

Pakartotinių vizitų Lavoriškių PKP ir Medininkų PKP metu buvo fiksuota, kad atsižvelgta į anksčiau teiktas rekomendacijas ir prieglobsčio prašytojams prieinama aktuali informacija apie prieglobsčio procedūras. Tačiau ne visais atvejais tokia informacija prieinama asmeniui suprantama kalba, nors LRK VSAT perdavė dalomosios medžiagos, skirtos spausdinimui, turinį 13 skirtingų kalbų.

2.4. Maitinimas

Maitinimo klausimas taip pat vertintas remiantis EUAA gairėse nurodytais standartais, kuriose išskiriami šie pagrindiniai aspektai:

²⁵ Žr. Europos Parlamento ir ES Tarybos direktyvos 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos 8 str. (Informavimas ir konsultavimas sulaikymo patalpose ir sienos perėjimo punktuose) ir 12 str. (Prašytojams numatytos garantijos): <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013L0032&from=LT>

- Per dieną suaugusieji maitinami bent 3 kartus, o nepilnamečiai – mažiausiai 5 kartus. Bent vienas patiekalas turi būti termiškai apdorotas ir patiekiamas karštas;
- Atsižvelgiama į konkrečių grupių (asmenų, priklausančių konkrečioms religinėms ir/arba kultūrinėms grupėms, vegetarų, veganų) maisto ypatumus ir mitybos apribojimus;
- Specialus maitinimas turėtų būti skiriamas specialiųjų mitybos poreikių turintiems žmonėms (nėščioms ar krūtimi maitinančioms moterims, žmonėms, turintiems tam tikrų sveikatos problemų, alergijų).

Vertinant VSAT PU ir PKP tiekiamo maisto atitikimą standartams, svarbu paminėti, kad 2022 m. LRK stebėtojai nesilankė nė viename PKP ar PU, kur būtų tiekiamas šiltas, termiškai apdorotas maistas. Daugelyje lankytų vietų buvo virdulys, kai kuriose – ir mikrobangų krosnelė, kas gali padėti pasišildyti maistą, tačiau šiltas maistas nebuvo tiekiamas. Visose PKP ir PU prieglobsčio prašytojai gavo po vieną sauso maisto daavinį per dieną. Įprastai daavinį sudarė (tam tikrais atvejais maisto daavinio sudėtis nežymiai skyrėsi²⁶): užpilami makaronai, mėsos konservai, konservuotos pupelės, konservuoti kukurūzai, riešutai, sausainiai, duonos lazdelės, tirpi kava, arbata, cukrus, medus. Maistas sąlyginai yra pritaikytas pagal prieglobsčio prašytojų poreikius, pavyzdžiui, musulmonams neduodami produktai su kiauliena. Visgi buvo užfiksuotas atvejis, kai, pavyzdžiui, 2022-08-29 Adučiškio PU esančiai prieglobsčio prašytojai vegetarei buvo duodami mėsos konservai. Moteris nesiskundė, teigė, kad jai užteko kitų gautų maisto produktų, tačiau nurodė, kad apie jos specifinius maisto poreikius niekas nesiteiravo ir skyrė standartinį maisto paketą. Taip pat 2022 m. nebuvo fiksuota atvejų, kad vaikai gautų specialiai jiems pritaikytus maisto paketus.

Atsižvelgiant į EUAA rekomendacijas dėl specialiųjų mitybos poreikių, 2022-07-11 vizito Tverėčiaus PU metu konstatuota, kad čia apgyvendinta besilaukianti moteris jaučia vitaminų trūkumą ir norėtų papildomai įsigyti šviežių daržovių bei vaisių. Prieglobsčio prašytoja su savimi turėjo tik JAV dolerių, todėl tenkinosi įprastai išduodamu sausu maisto daavinium.

2022-04-11 Medininkų PKP atliktos stebėsenos metu prieglobsčio prašytoja moteris ir jos nepilnametė duktė PKP šių metų kontekste praleido neįprastai ilgai – nuo 2022-04-09 iki 2022-04-13. Pasak moters, pirmą parą sausio maisto daavinį galėjo valgyti, tačiau vėliau pajuto karšto maisto poreikį. Maisto iš gautų paketų nevalgė ir mažametė. Metų pabaigoje buvo fiksuotas atvejis, kai 7 asmenų šeima (iš jų 3 – vaikai) Lavoriškių PKP praleido nuo 2022-12-22 iki mažiausiai 2022-12-29 (planuojamo perkėlimo data nebuvo žinoma). 2022-12-28 stebėsenos vizito metu buvo užfiksuota, kad žmonės gauna tik sauso maisto daavinį. Siekiant atliepti vaikų poreikius, jaučiamas maisto įvairovės trūkumas.

Vykdamas priėmimo sąlygų stebėsenos vizitus buvo fiksuoti 2 atvejai, kai prieglobsčio prašytojams buvo išduoti maisto produktai, kurių galiojimo terminas buvo pasibaigęs:

1. Pirmas atvejis 2022-02-23 fiksuotas Adučiškio PU, kai prieglobsčio prašytojams buvo duoti sausainiai, kurių galiojimas pasibaigęs.

2. Antrasis atvejis fiksuotas 2022-09-02 Švenčionių PU, kai šeimai buvo duoti pasibaigusio galiojimo mėsos konservai. Švenčionių PU taip pat užfiksuota, kad mažamečiui nebuvo tiekiamas specialiai vaikams pritaikytas maisto daavinys. VSAT atstovai taip pat patvirtino, kad atskirų daavinių vaikams neturi. Prieglobsčio prašytojai išreiškė susirūpinimą, kad mažametis tiekiamo

²⁶ Pavyzdžiui, 2022-08-29 Kabelių PU atliktos stebėsenos metu nustatyta, kad greta įprasto paketo išduotas ir civilinės saugos ženklų (ispanų kalba) pažymėtas maisto daavinys, kur įprasto kariško maisto daavinio pagrindu yra pateiktos priemonės maisto susišildymui bet kokiomis sąlygomis.

maisto nevalgo, taip pat dalis maisto nebuvo tinkamas valgyti dėl pasibaigusio galiojimo termino, todėl žmonės nurodė, kad jautė maisto trūkumą.

VSAT PU ir PKP buvo fiksuota ir geroji praktika, kai pareigūnai pasiūlo prieglobsčio prašytojus apipirkti arba palydėti iki artimiausios parduotuvės. Vis dėlto, dalis prieglobsčio prašytojų neturėjo asmeninių lėšų, už kurias galėtų nusipirkti reikiamų produktų, todėl apsipirkimas parduotuvėje gali būti naudojamas tik kaip papildoma galimybė įsigyti norimų prekių, o ne alternatyva maisto tiekimui. PKP ir PU bet kuriuo atveju turi pasirūpinti, kad prieglobsčio prašytojams būtų tiekiamas reikiamas tinkamos kokybės maisto kiekis.

LRK teiktos rekomendacijos:

- Reguliariai tikrinti išduodamo maisto galiojimo laiką ir prieglobsčio prašytojams tiekti tik tuos produktus, kurių galiojimo terminas nėra pasibaigęs.
- Pasiteirauti, ar prieglobsčio prašytojai valgo tam tikrus maisto produktus (pavyzdžiui, ar valgo mėsą, ar neturi alergijų tam tikriems produktams ir pan.) ir, atsižvelgiant į tai, pakoreguoti tiekiamo maisto davinio turinį, proaktyviai kreiptis ir NVO partnerius ar pan.
- Pagal galimybes sudaryti atskirus maisto paketus vaikams, į kuriuos įeitų pienas ir pieno pagrindo gaminiai, taip pat vaisiai, kūdikiams – mišiniai ir tyrelės.

Antrą kartą 2022 m. lankantis Adučiškio PU, pasibaigusio galiojimo produktų išduotame maisto rinkinyje nefiksuota. Vis dėlto, remiantis stebėsenos duomenimis, šiltas maistas PU vis dar nėra prieinamas, kaip ir atskiri maisto paketai, pritaikyti vaikams.

2.5. Apsaugos sąlygos

Pagrindiniai apsaugos sąlygų (*angl. protection*) aspektai, užtikrinantys prieglobsčio prašytojų gerovę ir susiję su pareigūnų pasirengimu priimti prieglobsčio prašytojus, įvardinti EUAA gairėse dėl priėmimo sąlygų, yra galimybė susisiekti su savo artimaisiais ir su teisininkais ir prieglobsčio prašytojų specialiųjų poreikių nustatymas. Taip pat paminėtinas trečiasis ne mažiau svarbus aspektas – profesionalus pareigūnų elgesys.

EUAA gairėse nurodyta, kad priėmimo metu svarbu užtikrinti prieglobsčio prašytojų komunikaciją. Sąvoka „komunikacija“ apima tiek bendravimą, susijusį su prašytojo procesiniu statusu, tiek asmeninį bendravimą, pavyzdžiui, su šeimos nariais. Tinkamas bendravimo poreikio atliepimas prisideda prie geros prieglobsčio prašytojų emocinės sveikatos būklės, užkerta kelią baimei, nerimui dėl kilmės šalyje likusių arba tranzito zonose esančių kitų šeimos narių ir draugų, taip pat užtikrina asmens prieigą prie teisinę pagalbą ar kitas paslaugas teikiančių organizacijų ir kt. EUAA gairėse taip pat pabrėžiama, kad bendraudami su prieglobsčio prašytojais, pareigūnai turėtų žinoti apie specialiuosius poreikius ir sugebėti juos preliminariai įvertinti. Esamus rodiklius ir poreikius reikėtų kuo greičiau užfiksuoti, kai tik jie nustatomi, ir šią informaciją perduoti atitinkamoms institucijoms, kad prieglobsčio prašytojams būtų suteiktos reikiamos garantijos ir parama. Rekomenduojama, kad specialieji poreikiai pirmą kartą būtų nustatomi priėmimo vietoje (per 1-3 dienas).

Siekiant užtikrinti prieglobsčio prašytojų galimybę susisiekti su artimaisiais, LRK į VSAT PU ir PKP reguliariai pristato SIM kortelių. Lankantis PU ir PKP, VSAT atstovai ne kartą nurodė, kad neturi telefonų, į kuriuos galėtų įdėti minėtas SIM kortelės (prieglobsčio prašytojų asmeniniai telefonai būna laikinai paimti tyrimo tikslais), todėl jos lieka nepanaudotos, o žmonių poreikiai neatliepti. Atsižvelgus į tai, š. m. spalio mėn. LRK į daugiausiai prieglobsčio prašytojų priimančius

VSAT pasienio padalinius pristatė po išmanųjį telefoną bendram naudojimui. Varėnos PR telefonai buvo pristatyti į Kabelių PU ir Druskininkų PU, Vilniaus PR – į Adučiškio PU, Tverečiaus PU ir Švenčionių PU, Pagėgių PR – į Kybartų PU.

2022 m. atliekant *ad hoc* stebėsenos vizitus VSAT PU ir PKP, buvo fiksuoti 5 atvejai, kai pareigūnai neužtikrino galimybių prieglobsčio prašytojams susisiekti su artimaisiais arba susisiekimo galimybė suteikta vėliau, pavyzdžiui, praėjus savaitgaliui, kai buvo atliekama pirminė prieglobsčio apklausa:

1. 2022-02-23 vizito Adučiškio PU metu užfiksuota, kad nuo 2022-02-20 ten esančios šeimos asmeniniai mobilieji telefonai buvo paimti tyrimo tikslais ir jiems nebuvo užtikrinta galimybė susisiekti su artimaisiais.

2. 2022-05-16 vizito Tverečiaus PU metu užfiksuota, kad dviejų prieglobsčio prašytojų telefonai buvo paimti tyrimo tikslais, tačiau vienas jų, tik patekęs į Lietuvą, spėjo pranešti apie save seseriai, o antrasis vizito metu dar vis nebuvo kontaktavęs su artimaisiais. Prieglobsčio prašytojai nurodė, kad paklausus pareigūnų apie galimybę pabendrauti su artimaisiais, šie atsakė, kad tokios galimybės nėra.

3. 2022-08-01 vizito Bardinų PU metu užfiksuota, kad per savaitgalį, kurį prieglobsčio prašytojas praleido užkardeje, nebuvo užtikrinta galimybė jam trumpam pasinaudoti savo arba pareigūnų telefonu tam, kad susisiektų su artimaisiais. Prieglobsčio prašytojo telefonas tyrimo tikslais buvo paimtas ir grąžintas stebėtojų vizito metu, kai šie nurodė, kad prieglobsčio prašytojui turėtų būti suteikta galimybė susisiekti su artimaisiais.

4. 2022-08-23 vizito Pūškų PU metu užfiksuota, kad prieglobsčio prašytojo asmeninis telefonas buvo paimtas tyrimo tikslais. Vyras pasakojo, kad dar prieš sutinkant Lietuvos pareigūnus, vos tik kirtęs sieną jis paskambino motinai iš savo telefono su Baltarusijos mobiliojo operatoriaus SIM kortele. Vėliau galimybės susisiekti su artimaisiais neturėjo.

5. 2022-11-09 vizito Kapčiamiesčio PU metu užfiksuota, kad ten esantiems prieglobsčio prašytojams nei vienoje PU (nuo 2022-11-04 jie buvo Kabelių PU, o 2022-11-08 buvo perkelti į Kapčiamiesčio PU) nebuvo suteikta galimybė susisiekti su Varėnos ligoninėje hospitalizuota mama / žmona ir kitais artimaisiais. Atkreiptinas dėmesys, kad Kabelių PU buvo LRK pristatytas telefonas su SIM kortele, tačiau prieglobsčio prašytojams nebuvo suteikta galimybė juo pasinaudoti.

Per 2022 m. VSAT PU ir PKP buvo fiksuoti 2 atvejai, kai prieglobsčio prašytojai turėjo specialiųjų poreikių, tačiau pareigūnai jų neidentifikavo:

1. 2022-08-29 vizito Adučiškio PU metu užfiksuota, kad ten patalpinta moteris teigė turinti sveikatos problemų, todėl reikalinga nuolat vartoti jai priskirtus vaistus. Prieglobsčio prašytoja nurodė, kad apie jos sveikatos poreikius PU niekas nesiteiravo, tačiau vizito metu ji pati turėjo reikiamų vaistų.

2. 2022-09-02 vizito Švenčionių PU metu užfiksuota, kad užkardeje patalpinta paauglė (nepilnametė buvo kartu su savo motina ir kitais šeimos nariais) serga astma ir jai reikalingas inhaliatorius. Prieglobsčio prašytojai nurodė, kad pareigūnai nesiteiravo apie jų specialiuosius poreikius. Vizito metu paauglė turėjo vieną veikiančią inhaliatorių, tačiau nurodė, kad jis gali greitai baigtis.

Kartu pažymėtini ir gerosios praktikos pavyzdžiai. 2022-02-23 Adučiškio PU buvo patalpinta prieglobsčio prašytojų šeima. Šeimos tėvas kirsdamas sieną patyrė rankų sužalojimus. Vyruvi buvo suteikta pirmoji pagalba ir skubiai iškviesta GMP, o stebėtojo vizito metu jis buvo pargabentas iš Švenčionių raj. ligoninės, kur buvo atliktas perrišimas. Pasak prieglobsčio prašytojo, pareigūnai profesionaliai suteikė pirmąją pagalbą, nuolat teiravosi, kaip jaučiasi jis ir kiti šeimos nariai. 2022-07-11 vizito Tverečiaus PU metu lankyta besilaukianti moteris nurodė, kad tiek atgabenus į PU, tiek ir vėliau pareigūnai teiravosi apie jos sveikatos būklę, siūlė iškviesti GMP, tačiau moteris atsisakė, kadangi poreikio nebuvo.

2022 m. buvo užfiksuoti 2 atvejai, kai VSAT pareigūnai su prieglobsčio prašytojais elgėsi neprofesionaliai:

1. 2022-04-11 vizito Medininkų PKP metu prieglobsčio prašytoja nurodė, kad pateikiant prieglobsčio prašymą pareigūnai nemandagiai bendravo, nenoriai reagavo į moters norą pasiprašyti prieglobsčio, siūlė dar kartą (cituojama) „gerai apgalvoti savo sprendimą“.

2. 2022-08-29 vizito Adučiškio PU metu prieglobsčio prašytoja nurodė, kad ją sulaukę pareigūnai elgėsi nemandagiai, naudojo žeminančią ir grasinančią leksiką. Prieglobsčio prašytoja teigė, kad po sulaukymo ji buvo nuvežta prie Lietuvos – Baltarusijos sienos ir buvo paprašyta parodyti, ties kuria vieta ji kirto sieną. Šios kelionės prie sienos metu pareigūnai jai sakė, kad „išmaldos prašytojai“ Lietuvoje nereikalingi ir ji turėtų būti grąžinta atgal į Baltarusiją. Taip pat moteris nurodė, kad vienas iš pareigūnų kelionės metu sarkastiškai paklausė, ar jai „viskas gerai su galva“. Prieglobsčio prašytoja teigė, kad vėliau, jau būnant Adučiškio PU, pareigūnai elgėsi profesionaliai.

LRK teiktos rekomendacijos:

- Esant galimybei, prieš paimant prieglobsčio prašytojo telefoną, užtikrinti galimybę paskambinti artimiesiems, NVO, teisininkams ar pan. (esant poreikiui, duotų žmogui LRK pristatytą SIM kortelę) arba suteiktą galimybę tai padaryti naudojantis PU ar PKP esančiu telefonu. Pagal poreikį skambučių ir jo trukmę galima kontroliuoti, nes pagrindinis skambučio / žinutės tikslas – informuoti artimuosius, kad prieglobsčio prašytojas yra saugioje vietoje, jam / jai niekas negresia.
- Užtikrinti, kad kiekvieno prieglobsčio prašytojo specialieji poreikiai būtų nustatomi nedelsiant. Rekomenduojama, kad pareigūnai bent jau žodžiu pasiteirautų ar prieglobsčio prašytojams reikalinga tam tikra speciali pagalba, vaistai ar kt.
- Užtikrinti, kad bendraujant su prieglobsčio prašytojais pareigūnai elgtųsi profesionaliai, netaikytų psichologinio spaudimo, palydimo nekorektiškais pastabomis ir pan.

Pastebėta, kad metų pabaigoje ne visos PU (pavyzdžiui, Druskininkų PU) budėtojų pamainos žinojo apie LRK pristatytus bendram naudojimui skirtus telefonus ir/arba perduotas SIM korteles. Neatmestina, kad tam tikrais atvejais šeimos ryšių atkūrimas nebuvo užtikrintas dėl vidinės komunikacijos trūkumų.

2.6. Hospitalizuoti prieglobsčio prašytojai

Atvėsus orams ir Lietuvai tęsiant „apgręžimo“ politiką, sieną nereguliariai kertantys užsieniečiai atsidūrė itin pavojingoje situacijoje. Nuo spalio antros pusės LRK periodiškai gaudavo informacijos apie šalies gydymo įstaigose hospitalizuojamus užsieniečius, atvežtus iš pasienio ruožo. Dažniausia to priežastis – įvairūs galūnių ir kūno nušalimai.

Iki š. m. gruodžio pabaigos LRK fiksavo informaciją apie 12 nukentėjusių asmenų: 2 Šri Lankos piliečiai su nušalusiomis galūnėmis, kurias reikėjo amputuoti, 1 išsekusi Irako pilietė, galūnių nušalimus patyrę 2 Afganistano piliečiai, 1 Sirijos, 1 Egipto pilietis, taip pat 5 Egipto piliečiai, kurių vienam atlikta galūnių amputacija:

1. 2022-10-25 buvo gautas VSAT pranešimas, kad 2022-10-22 Švenčionių PU veikimo teritorijoje buvo sulaukytas nereguliariu būdu sieną kirtęs Šri Lankos pilietis, kuris dėl atviro kojos lūžio nebuvo apgyvendintas PU, o iš karto hospitalizuotas. Pacientui buvo diagnozuota sutrikusi abiejų kojų kraujotaka. Tai lėmė patirti nušalimai ir ilgas kojų buvimas drėgnoje aplinkoje. Asmens prieglobsčio prašymas buvo priimtas praėjus dviem dienoms po sulaikymo, o 2022-10-25 užpildytas nustatytos formos prieglobsčio prašymas. LRK stebėtojai neturėjo galimybės dalyvauti atliekant pirminę apklausą. 2022-10-27 stebėtojas prieglobsčio prašytoją aplankė ligoninėje. Prieglobsčio prašytojas nurodė, kad miškingoje ir šlapioje vietovėje tarp Baltarusijos ir Lietuvos praleido 5 paras. Jau būnant Lietuvoje jis neturėjo batų, o kojos traumą patyrė bėgdamas miške. Vizito ligoninėje metu užfiksuota, kad prieglobsčio prašytojui buvo atlikta dešinės kojos amputacija, stebima kitos kojos būklė (vėliau buvo atlikta ir kitos galūnės amputacija).

2. 2022-11-07 buvo gautas VSAT pranešimas dėl dar vieno Šri Lankos piliečio prieglobsčio prašymo pateikimo. Nurodyta, kad užsienietis buvo sulaukytas Vilniaus oro uoste 2022-10-31 ir dėl kritinės sveikatos būklės pristatytas į ligoninę. Informuota, kad prieglobsčio prašytojui planuojama atlikti dešinės kojos amputaciją. Taip pat informuota, kad pirminė prieglobsčio prašytojo apklausa planuojama tą pačią dieną 12 val. (el. laiškas gautas iki apklausos pradžios likus 20 min.). LRK stebėtojas pasiteiravo dėl galimybės dalyvauti apklausoje nuotoliniu būdu. Gautas atsakymas, kad vertimo paslaugos bus teikiamos telefonu, todėl prisijungimas per vaizdo konferencijos platformas nėra galimas. 2022-11-08 LRK stebėtojas apsilankė pas prieglobsčio prašytoją. Kaip nušalo ar susižeidė kojas, prieglobsčio prašytojas negalėjo pakomentuoti, nurodė kurį laiką buvęs miškuose ir prieš patenkant į Lietuvą buvęs mažiausiai vieną kartą „apgręžtas“. Lietuvoje iš viso teigė praleidęs 5-6 dienas, kol laukė skrydžio iš Vilniaus.

3. 2022-11-07 LRK stebėtojai gavo informacijos apie Varėnos ligoninėje gydomą Irako piliėtę, VSAT pareigūnų pristatytą iš pasienio ruožo. Moteris buvo išsekusi, nesąmoninga. Jos vyras ir 3 nepilnamečiai vaikai buvo laikinai apgyvendinti VSAT Kabelių PU. Moteris teigė neprisimenanti, kada ir kokiomis aplinkybėmis atsidūrė ligoninėje. Ji nurodė prisimenanti, kad kartu su savo ir kita užsieniečių šeima ėjo Baltarusijos ir Lietuvos miškais, nuolat jautė šaltį, trūko geriamojo vandens, prisėdo pailsėti ir, tikėtina, tuo metu neteko sąmonės. Pagrindinė moters patekimo į ligoninę priežastis – hipotermija. Kaip vėliau paaiškėjo, į ligoninę ji buvo atvežta 2022-11-04. Vizito metu moteris per vertėją pirmiausia paklausė, kur šiuo metu yra jos vaikai, vyras ir kodėl ji atsidūrė ligoninėje. Ši informacija iki LRK vizito jai dar nebuvo suteikta.

4. 2022-11-21 LRK lankėsi Varėnos ligoninėje, kur buvo hospitalizuojami 2 užsieniečiai (siras ir egiptietis), 2022-11-19 į ligoninę pristatyti dėl galūnių nušalimo. Egipto pilietis pristatymo į ligoninę metu buvo be sąmonės. Užsienietis teigė nieko neprisimenantis, nežinantis kiek laiko praleido miškuose. Nenurodė, kad būtų bent kartą „apgręžtas“ atgal į Baltarusiją. Prieglobsčio pasienyje nesiprašė, nes neturėjo kontakto su pareigūnais, prieglobsčio prašymą surašė ligoninėje. Sirijos pilietis nebuvo praradęs sąmonės, pasijutęs blogai miškuose susisieikė su artimaisiais, kurie kreipėsi į NVO, o šie savo ruožtu informaciją perdavė pareigūnams, kurie vėliau iškvietė GMP. Žmogus teigia iš viso patyręs mažiausiai 5 „apgrėžimus“ į Baltarusiją (3 kartus Lenkijos pasienyje ir 2 – Lietuvos). 2022-11-22 abu užsieniečiai registruoti kaip prieglobsčio prašytojai ir perkelti į Kybartų URC.

5. 2022-12-05 LRK stebėtoja lankėsi Švenčionių raj. ligoninėje, kur buvo hospitalizuoti 2 Egipto piliečiai, pristatyti iš Pabradės URC. Vienam iš jų grėšė galūnių amputacija, kito prieglobsčio prašytojo galūnių būklė buvo stebima (vėliau, jau po stebėsenos vizito, iki gruodžio pabaigos abiem prieglobsčio prašytojams buvo atlikta dalinė abiejų kojų pėdų amputacija). Nuo 2022-11-20 šie prieglobsčio prašytojai su dar 3 Egipto piliečiais apie savaitę buvo laikomi Druskininkų PU. Užsieniečiai nebuvo hospitalizuoti, tačiau reguliariai buvo nuvežami į ligoninę perrišimams. 2022-11-28 jų prieglobsčio prašymai buvo registruoti, o jie patys buvo pristatyti į Pabradės URC. Netrukus vietos slaugytoja nustatė, kad kelių egiptiečių kojų būklė yra kritinė ir juos reikia skubiai hospitalizuoti.

Atsižvelgiant į tai, kad „apgręžimo“ politika vis dar yra vykdoma, šiomis LRK teiktomis išvadomis ir rekomendacijomis siekiama bent jau sumažinti su asmenų sveikatos būkle susijusias rizikas:

- Stebėtais atvejais užsieniečių sveikatos būklė ir kitos aplinkybės lėmė, kad jie atsidūrė gydymo įstaigose ir prirėkė skubios medicininės intervencijos. Visais fiksuotais atvejais sveikatos sutrikdymą, tikėtina, lėmė ilgas buvimas miškingoje teritorijoje pasienyje sveikatai nepalankiomis oro sąlygomis. Įvertinus faktą, kad tokiose situacijose pareigūnai vadovaujasi Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ (toliau – UTPI) 140¹² str. 2 d., kuria remiantis prieglobsčio prašymai, teikiami nereguliariai kirtus sieną, nepriimami, rekomenduojama, kad net tokiais atvejais minėta nuostata įpareigoja paaiškinti asmenims prašymo suteikti prieglobstį pateikimo tvarką, t. y. užsieniečiams turi būti paaiškinta, kur ir kaip jie gali pateikti prieglobsčio prašymą. Jeigu konkrečiu atveju, įvertinus visas reikšmingas aplinkybes, yra akivaizdu, kad asmenys neturi realios galimybės pateikti prieglobsčio prašymą nustatyta tvarka (pavyzdžiui, dėl sveikatos būklės ar mažamečių vaikų negali pėsčiomis miškais nukeliauti iki PKP, esančio už keliasdešimties kilometrų, arba yra sulaikyti ne pasienyje, o giliai teritorijoje, pavyzdžiui, oro uoste), turi būti taikoma toje pačioje 140¹² str. 2 d. nustatyta išimtis, leidžianti nukrypti nuo bendros taisyklės ir priimti prieglobsčio prašymą, atsižvelgus į užsieniečio pažeidžiamumą ar kitas individualias aplinkybes.
- Visais atvejais rekomenduojama (1) informuoti LRK stebėtojus apie planuojamą prieglobsčio prašytojo apklausą iš anksto; (2) prirėkus sudaryti galimybę apklausoje dalyvauti nuotoliniu būdu per vaizdo konferencijų platformas.
- Užsieniečių liudijimai pagrindžia išvadą, kad pasienyje atliekamas sulaikytų asmenų pažeidžiamumo vertinimas ir suteikiama humanitarinė pagalba ne visais atvejais veikia arba šių priemonių poveikio neužtenka siekiant apsaugoti užsieniečių sveikatą esant jiems neįprastoms oro sąlygoms. Be to, pasienyje tarp Baltarusijos ir Lietuvos yra ne tik pilnamečių asmenų, tačiau ir šeimų su mažamečiais vaikais. Tokių aplinkybių, kaip nepilnamečių vaikų *per se* pažeidžiamumas, netinkamos oro sąlygos bei infrastruktūros kitoje sienos pusėje nebuvimas, visuma lemia, kad turėtų būti taikoma minėta teisinė išimtis. Netaikant išimčių, pareigūnai visais atvejais turėtų pasirūpinti „apgręžiamų“ žmonių išgyvenimo poreikiais (suteikti geriamo vandens, maisto paketus ir, esant poreikiui, ypač atvėsus orams, drabužių / antklodžių).
- Pasirūpinti kokybišku ir reguliariu vertėjo paslaugų užtikrinimu, siekiant tinkamai išaiškinti visą su asmens prieglobsčio procedūromis bei sveikatos būkle susijusią informaciją.
- Užtikrinti hospitalizuojamų užsieniečių galimybę susisiekti su artimaisiais.

Po pirmųjų kojų nušalimais ir galūnių amputacija pasibaigusiu atvejų su nereguliariu būdu sieną kertančiais užsieniečiais susiduriantys VSAT pareigūnai dažniau pradėjo kviesti GMP, žmonės buvo hospitalizuojami, stebima jų sveikatos būklė (LRK neturi pilnos informacijos apie situaciją pasienyje, todėl remiasi tik turimais duomenimis apie LRK žinomus atvejus). Vis dėlto užsieniečiai ne visuomet hospitalizuojami (pavyzdžiui, Druskininkų PU atvejis), vietoj to patalpinant juos PU patalpose. Siekiant išvengti sveikatos būklės pablogėjimo (ypač nušalimų atvejais), būtina užtikrinti nuolatinę ir kvalifikuotą VSAT žinioje esančių asmenų sveikatos būklės stebėseną ir priežiūrą.

UŽSIENIEČIŲ CENTRŲ STEBĖSENA

III. UŽSIENIEČIŲ CENTRŲ STEBĖSENA

2022 m. eigoje stipriai krito užsieniečių centruose gyvenančiųjų skaičius, kurį lėmė tiek užsieniečių pasišalinimas iš centrų (dėl panaikintų judėjimo laisvės ribojimų ir bendro nepasitikėjimo prieglobsčio sistema), tiek naujai atvykstančių gyventojų drastiškas sumažėjimas (dėl tebevykdomos „apgręžimo“ politikos). 2022 m. pabaigoje vis dar funkcionavo VSAT Kybartų ir Pabradės URC bei Naujininkų ir Ruklos PPC, tačiau, sumažėjus gyventojų, metų eigoje užsieniečių apgyvendinimo paslaugas nustojo teikti šeimoms ar specialiųjų poreikių turintiems žmonėms skirtas ir vienintelis laisvės apribojimo priemonių netaikęs Jiezno PŠC, taip pat buvo uždarytas VSAT Medininkų URC. Atsižvelgiant į tai, Jiezno PŠC ir Medininkų URC buvo lankytasi tik pirmoje metų pusėje (priėmimo sąlygos stebėtos po 1 kartą, kitais atvejais vykta dėl teminės stebėsenos arba konkrečių su apsaugos užtikrinimu susijusių atvejų), todėl šiame skyriuje atsispindės tik pirmojo 2022 m. pusmečio informacija iš minėtų dviejų centrų. 2022 m. reguliari centrų stebėseną buvo vykdyta 12 kartų (Kybartų URC, Pabradės URC ir Ruklos PPC – po 3 kartus, Naujininkų PPC – 2 kartus, Medininkų URC ir Jiezno PŠC – po 1 kartą). Papildomai buvo atliktas vizitas į Medininkų URC dėl ten kilusio migrantų protesto, taip pat vizitas į Pabradės URC lankant iš Medininkų URC po protesto perkeltą moteris (daugiau – žr. 2.1. *Protestas Medininkų URC*), 1 vizitas atliktas lankant Pabradės URC *de facto* sulaikyme apgyvendintas šeimas su nepilnamečiais vaikais ir 1 vizitas Pabradės URC lankant vieną šeimą, kurios nariai skirtingu metu prieglobsčio prašė VSAT PKP (stebėseną dėl prieglobsčio procedūros).

Šioje ataskaitos dalyje aprašomi pastebėjimai, užfiksuoti užsieniečių priėmimo ir apsaugos sąlygų bei prieglobsčio prašymų registravimo stebėsenos centruose metu, taip pat aptariamos kelios kitos fiksuotos probleminės situacijos.

1. PRIEGLOSČIO PRAŠYTOJŲ IR MIGRANTŲ²⁷ PRIĖMIMAS IR APSAUGA

1.1. Priėmimo sąlygų užtikrinimas

Šiame skyriuje pristatomos pagrindinės problemos, su kuriomis užsieniečiai susidūrė dėl nepakankamo medicinos ir psichologo paslaugų, užimtumo ir ugdymo prieinamumo, taip pat apgyvendinimo sąlygų ir maitinimo organizavimo. **Visuose užsieniečių centruose, išskyrus Jiezno PŠC, buvo fiksuotas tam tikrų paslaugų prieinamumo trūkumas, iššūkiai dėl maitinimo, apgyvendinimo patogumų ir kt.**

1.1.1. Prieiga prie psichologo paslaugų

Metų eigoje viena didžiausių problemų buvo prasta migrantų psichologinė sveikata, kuriai įtakos galėjo turėti neproporcingi laisvės suvaržymai, privatumo trūkumas, nežinomybė dėl prieglobsčio procedūrų baigties arba gaunami sprendimai dėl prieglobsčio nesuteikimo. Žmonės jautė įtampą, nerimą, stresą dėl savo ateities. Metų pradžioje buvo fiksuota, kad stovyklose trūksta psichologinę pagalbą teikiančių specialistų. Trūkumas nefiksuotas tik Jiezno PŠC ir Naujininkų PPC. Tuomet buvo rekomenduota stiprinti ne tiek medicinos, kiek psichologo paslaugų prieinamumą. Metų eigoje buvo pastebėtas psichologo paslaugų prieinamumo pagerėjimas. Pavyzdžiui, liepos mėn. atliktos stebėsenos metu buvo užfiksuota, kad Ruklos PPC dirbo 2 etatiniai ir 2-3 samdomi,

²⁷ Pirmoje 2022 m. pusėje LRK stebėtojai centruose turėjo prieigą ne tik prie prieglobsčio prašytojų, bet ir prie kitą teisinį statusą turinčių gyventojų. Tai lėmė aplinkybės, kad dažnu atveju visi centrų gyventojai, nepaisant jų teisinio statuso, gyvena kartu ir jų priėmimo sąlygos iš esmės nesiskyrė.

reguliariai atvykstantys psichologai. Lapkričio mėn. vizito Ruklos PPC metu kasdien dirbo viena psichologė. Spalio mėn. lankantis Kybartų URC buvo užfiksuota, kad į šį centrą psichologė(-as) atvyksta 2 kartus per savaitę, kalbinti žmonės nusiskundimų šiuo klausimu nepateikė.

Pirmąjį 2022 m. pusmetį 5-iose stebėsenos ataskaitose buvo fiksuotas psichologų teikiamų paslaugų trūkumas (4 centruose):

1. 2022-01-26 vizito Ruklos PPC metu bendraujant su gyventojais buvo jaučiamas psichologinis nuovargis, dirglumas ir nerimas, pereinantis į pyktį dėl nežinios apie tolesnes perspektyvas. Fiksuotas poreikis gerinti psichologo paslaugų prieinamumą.

2. 2022-02-03 vizito Kybartų URC metu buvo užfiksuota, kad nors ankstesnės stebėsenos metu buvo pastebėtas prieigos prie medicinos paslaugų pagerėjimas, akivaizdžiai suprastėjo gyventojų psichologinė būklė, todėl buvo reikalingos papildomi psichologų ir psichosocialines paslaugas galinčio teikti personalo pajėgumai. Gyventojai jautė įtampą, nerimą, stresą, privatumo trūkumą.

3. 2022-02-22 vizito Medininkų URC metu bendraujant su gyventojais buvo jaučiamas psichologinis nuovargis, dirglumas ir nerimas, pereinantis į pyktį dėl nežinios apie tolesnes perspektyvas. Fiksuotas poreikis stiprinti psichologo paslaugų prieinamumą didesniai gyventojui skaičiui.

4. 2022-03-02 vizito Pabradės URC metu sulaukytų užsieniečių bendrabutyje (toliau – SUB) gyvenančių žmonių nuotaikos buvo depresyvios, kai kurie praradę viltį, apatiški. Atskirų sektorių skelbimų lentose buvo nurodyti psichologų telefonai.

5. 2022-05-17 vizito Kybartų URC metu pastebėta, kad centre itin trūksta psichologų teikiamų paslaugų. Tiek centro administracija, tiek URC dirbanti mobilioji LRK komanda dėjo pastangas ieškant psichologų, tačiau to padaryti nepavyko. Iš esmės vizito metu didelės įtampos ar nerimo neužfiksuota, atmosfera buvo pakankamai rami. Pasak gyventojų, emocinė būklė – nestabili, žmonės reaguoja į gaunamus sprendimus, naujienas iš kitų stovyklų ir pan.

1.1.2. Prieiga prie medicinos paslaugų

Metų pradžioje prieigos prie medicinos paslaugų trūkumų buvo fiksuota Kybartų ir Pabradės URC, Naujininkų bei Ruklos PPC. Nusiskundimų nebuvo fiksuota tik Jiezo PŠC. Medininkų URC gyventojai turėjo nusiskundimų dėl patekimo pas gydytojus terminų bei skiriamų vaistų, kurie, jų teigimu, buvo skirti tik skausmo malšinimui, o ne gydymui. Kita vertus, Medininkų URC metų pradžioje užfiksuota, kad prieiga prie medicinos paslaugų buvo pagerėjusi dėl atnaujintos medicinos paslaugų teikimo tvarkos, medikų darbo reorganizavimo, naujai LRK parūpintos medicininės įrangos, leidžiančios URC viduje atlikti svarbius tyrimus, taip pat gyventojų duomenys buvo pradėti vesti į e.sveikatos sistemą. Pagerėjimas buvo fiksuotas ir lapkričio mėn. lankantis Ruklos PPC. Nepaisant smarkiai sumažėjusio gyventojų skaičiaus, Ruklos PPC kasdien dirbo gydytoja arba slaugytoja. Visi kalbinti žmonės nurodė, kad užsiregistravimo pas gydytoją tvarka yra aiški, fiksuotas tik vienas nusiskundimas dėl galimai per mažai informacijos teikiančio medicinos personalo. Kitose apgyvendinimo vietose pagrindinėmis medicinos paslaugų prieinamumo problemomis buvo įvardintas per mažas informuotumas (žmonės nežinojo, kur kreiptis, kad užsiregistruotų pas gydytoją) bei ilgos eilės. Taip pat metų eigoje buvo fiksuota, kad vis didesne problema tampa užsieniečių galimybės gauti antrinio ir tretinio lygio paslaugas. Pasitaikė atvejų, kai žmonėms buvo atlikti tyrimai ligai nustatyti, tačiau tolimesnis gydymas nebuvo tęsiamas. Taip pat užsieniečiai ypatingai pabrėžė odontologo paslaugų prieinamumo trūkumą, fiksuota atvejų, kai žmonės su skaudančiais dantimis vizito pas odontologą laukė net iki

2 mėn. Naujininkų PPC gyventojai taip pat išreiškė susirūpinimą dėl ilgų eilių norint patekti pas gydytojus, tačiau jiems medicininės paslaugos suteikiamos miesto poliklinikose, todėl eilėse jie laukia tiek pat, kaip ir kiti Vilniaus gyventojai.

5-iose ataskaitose fiksuotos priegios prie medicinos paslaugų problemos (3 centruose):

1. 2022-02-07 vizito Pabradės URC metu konteinerių miestelio gyventojai teigė, kad prieiga prie medicinos paslaugų ir jų kokybė nėra pakankama. Žmonės rašo prašymus, laukia eilėje, skundžiasi, kad tenka ilgai laukti (pvz., 7 dienas, 10 dienų ir pan.) arba iš viso nereaguojama. Stebėtojai susisiekus su medikais nurodytu telefonu, šie negalėjo atsakyti, kiek laiko užtruks sąraše esantiems žmonėms patekti pas gydytoją. Anot administracijos, pagrindinė problema, susijusi su prieiga prie medicinos paslaugų, yra personalo, galinčio palydėti gyventojus pas medikus, trūkumas.

2. 2022-03-02 vizito Pabradės URC metu sulaikymo korpuse gyvenę žmonės nurodė, kad centro gydytojų vizito tenka laukti net iki dviejų savaitių, vizito pas specialistus – iki dviejų mėnesių. Anot administracijos, pagrindinė problema yra tokia pati, kaip ir konteinerių miestelyje.

3. 2022-05-17 vizito Kybartų URC metu esminis nusiskundimas dėl medicinos paslaugų buvo ne medikų apsilankymai, bet prieiga prie gydytojų specialistų ir tolesnis gydymas diagnozavus ligą ar susirgimą, t. y. antrinio ir tretinio lygio paslaugas.

4. 2022-07-27 vizito Ruklos PPC metu 5 žmonės nurodė, kad jau ilgą laiką (iki 2 mėn.) negali gauti odontologo paslaugų, nors jaučia dantų skausmą, nežino, ar buvo užregistruoti pas gydytoją ir kada pas jį pateks. Gyventojai nurodė, kad neretais atvejais duodami tik skausmą malšinantis vaistai. Vienas žmogus skundėsi, kad nuo danties skausmo jam buvo duodamos „Ketanov“ tabletės, o dėl nuolatinio jų vartojimo atsirado problemų su skrandžiu.

5. 2022-08-03 vizito Pabradės URC metu didžioji dalis kalbintų gyventojų (tiek konteinerių miestelyje, tiek pastatuose) nurodė nežinantys, kur kreiptis prireikus medikų pagalbos, taip pat, kad esama prašymų teikimo sistema neveikia. Gyventojai dažniausiai kreipiasi į NVO darbuotojus, kad šie perduotų administracijai informaciją apie jų sveikatos poreikius, tačiau toks informavimo būdas nėra efektyvus. Taip pat žmonės klaidina bendroje erdvėje palikti nurodymai registruotis pas gydytojus užsirašant į iškabintą sąrašą, nors ši sistema nebėra naudojama. Mažiausiai 3 žmonės nurodė, kad jiems buvo atlikti kraujo tyrimai arba paskirtas pakartotinis vizitas pas gydytoją, tačiau po pirminio apsilankymo gydymas nebuvo tęsiamas. Taip pat naujai iš Medininkų URC atkelti žmonės nebuvo informuoti, ar jiems anksčiau pradėtas gydymas bus tęsiamas ir naujoje apgyvendinimo vietoje. Administracija nurodė neturinti duomenų apie naujai perkeltų žmonių sveikatos būklę ir poreikius.

1.1.3. Prieiga prie ugdymo paslaugų

Lyginant su 2021 m. II-uoju pusmečiu, nepilnamečių prieiga prie ugdymo 2022 m. stipriai pagerėjo. Metų pradžioje visuose centruose gyvenantys mokyklinio amžiaus vaikai turėjo galimybę lankyti pamokas (dalis jų – centrų teritorijoje). Sausio mėn. vizito į Ruklos PPC metu užfiksuota, kad ugdymas buvo prieinamas ne tik centro viduje, bet ir už jo ribų, kas laikytina gera praktika. Sausio mėn. Naujininkų PPC vidinėje mokykloje kasdien vyko pamokos įvairaus amžiaus vaikams (po tris 45 min. trukmės užsiėmimus). Vaikai mokėsi skirtingose grupėse, priklausomai nuo amžiaus (6-8 m., 9-13 m. ir 14-17 m. grupės), pagal grupę buvo pritaikytos lietuvių kalbos pamokos. Vasarį lankytame Jiezno PŠC 10 gyventojų lankė vietos mokyklą. Kai kurie vaikai lankė išlyginamąją klasę, skirtą lietuvių kalbos pagrindams įgyti, kiti pradėjo mokytis

bendrose klasėse su vietos moksleiviais. Jiezo PŠC sudarė sąlygas lankyti mokyklą ir, pavyzdžiui, afganų jaunuoliams, kurie pripažinti pilnamečiais. Kovo mėn. apsilankius Pabradės URC, buvo užfiksuota, kad visi vaikai, gyvenantys šeimų ir pažeidžiamų asmenų bendrabučiuose, lankė Pabradės mokyklą. Dauguma vaikų buvo išlyginamojoje klasėje, t. y. mokėsi lietuvių kalbos, kad vėliau galėtų įsijungti į bendrojo lavinimo pamokas. Vaikų prieigos prie ugdymo pokytis buvo stebimas prasidėjus COVID-19 karantinui, tačiau nebuvo fiksuota atvejų, kad centrai užtikrintų nepilnamečių ugdymą nuotoliniu būdu. Kovo mėn. Pabradės URC buvo fiksuota, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams centre kasdien vyko užsiėmimai (prieš tai, vasario mėn. centre įvedus karantiną, ši veikla buvo apribota ir pratęsta jam pasibaigus). Medininkų URC gyvenančių vaikų skaičius buvo stipriai sumažėjęs, vasarį atlikto vizito metu ten gyveno tik 20 nepilnamečių, ugdymas vyko, vėliau nepilnamečiai buvo perkelti į Naujininkų arba Ruklos PPC.

Metų pradžioje Ruklos ir Naujininkų PPC, taip pat Pabradės URC nebuvo organizuojamas ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas (vedimas į darželius). Ruklos ir Naujininkų PPC vasarą atliktų vizitų metu situacija jau buvo pasikeitusi, vaikai buvo vedami į darželius, kuriuos lanko ir vietos vaikai. Pabradės URC ši tema kurį laiką nebuvo aktuali, nes vasarą šeimos su nepilnamečiais vaikais centre nebegyveno (perkeltos į Ruklos ir Naujininkų PPC). Ši praktika dar kartą pasikeitė rudens pradžioje, kai buvo fiksuota tendencija, kad naujai į Lietuvą atvykusios ir prieglobsčio pasiprašiusios šeimos su vaikais apgyvendinimui buvo nukreipiamos būtent į Pabradės URC. Atsižvelgiant į šiuos pokyčius, 2022-10-10 LRK stebėtojas aplankė Pabradės URC apgyvendintas šeimas. Vizito metu buvo užfiksuota, kad visiems mokyklinio amžiaus vaikams sudaryta galimybė lankyti pamokas URC teritorijoje. Ugdymas atliekamas pagal specialią užsieniečiams skirtą programą, kurią užtikrina darbo dienomis atvykstantys Pabradės gimnazijos pedagogai, vedantys lietuvių kalbos, istorijos, gamtos pažinimo pamokas. Visos kalbintos šeimos patvirtino, kad vaikai lanko pamokas, yra patenkinti mokytojais, noriai mokosi. Pažymėtina, kad lankyti pamokas buvo leidžiama ir pilnamečiui sirų šeimos jaunuoliui. Įvairaus amžiaus vaikams ir jų tėvams (jei vaikas negali savarankiškai dalyvauti) taip pat buvo organizuojamas užimtumas.

Vasaros metu atliktų stebėsenos vizitų metu nepilnamečių prieiga prie švietimo paslaugų nebuvo vertinta, nes tuo metu buvo neaktuali dėl prasidėjusių vasaros atostogų. Vis dėlto, Naujininkų PPC liepos mėn. buvo užfiksuota, kad atostogų metu vyresnio amžiaus savarankiški vaikai, nepriklausomai nuo jų teisinio statuso, periodiškai vedami į įvairaus pobūdžio ekskursijas, renginius, baseiną ir kitas pramogas už PPC ribų. 2022-07-27 Ruklos PPC vizito metu vaikai taip pat buvo vedami, pavyzdžiui, į keramikos užsiėmimus.

Atliekant stebėsenos vizitus buvo fiksuoti 4 atvejai (3 centruose), kai nepilnamečių ugdymas / užimtumas nebuvo organizuojamas arba buvo organizuojamas netinkamai:

1. 2022-01-26 vizito Ruklos PPC metu užfiksuota, kad ikimokyklinio amžiaus vaikų vedimas į darželį nebuvo organizuojamas (metų eigoje pradėta vaikus vesti į darželį).

2. 2022-01-28 vizito Naujininkų PPC metu užfiksuota, kad ikimokyklinio amžiaus vaikų vedimas į darželius nebuvo organizuojamas (metų eigoje pradėta vaikus vesti į darželius).

3. 2022-03-02 vizito Pabradės URC metu gyventojai nurodė, kad vasario 7 d., centre įvedus karantiną, nepilnamečiai nebegalėjo eiti į mokyklą. Stovykloje nebuvo užtikrinamos galimybės mokytis nuotoliniu būdu.

4. 2022-07-27 vizito Ruklos PPC metu gyventojai nurodė, kad jų vaikai miestelio darželyje yra diskriminuojami – patalpinami atskiroje patalpoje nuo lietuvių vaikų.

1.1.4. Prieiga prie suaugusiųjų užimtumo paslaugų

2022 m. pradžioje buvo fiksuotas iš esmės pagerėjęs suaugusiųjų užimtumo užtikrinimas. (1) Jiezno PŠC buvo organizuojamos įvairios veiklos suaugusiems, žmonės buvo supažindinami su vietos tradicijomis, rankdarbiais. Taip pat buvo bandoma užsieniečius integruoti į vietos bendruomenę, rengiamos, pavyzdžiui, talkos akcijos. (2) Naujininkų PPC buvo sudarytos sąlygos žaisti kamuoliu kieme, reguliariai vyko šokių ir jogos pamokos, mezgimo ir rankdarbių būreliai, sporto užsiėmimai. (3) Pabradės URC konteinerių miestelio sektoriuose veikė sporto kupolai su treniruokliais. (4) Kybartų URC taip pat buvo sudarytos sąlygos sportuoti lauke, buvo rengiamos varžybos, užtikrinama galimybė praktikuoti religiją, turėti prieigą prie literatūros suprantama kalba, įrengtos poilsio kambarių erdvės. (5) Medininkų URC vasarį buvo organizuojamos sporto, rankdarbių, makiažo, kalbų mokymosi užsiėmimai, kuriuos vedė patys migrantai arba NVO partneriai. (6) Ruklos PPC konteinerių miestelio teritorijoje buvo įrengti sporto treniruokliai, vaikų žaidimo aikštelė. Nepaisant pagerėjusios užimtumo infrastruktūros, gyventojai teigė (centrų administracijos ir juose dirbančių NVO darbuotojai tai iš esmės patvirtino), kad vasaros metu laisvalaikio veiklų organizavimas buvo stipriai kritęs. Laisvalaikio veiklos nebebuvo organizuojamos dėl itin mažo lankomumo, kuriam įtakos turėjo tiek smarkiai sumažėjęs centrų gyventojų skaičius, tiek visuotinė apatija. Žmonių apatiškumas labiausiai buvo susijęs su gautais neigiamais sprendimais dėl prieglobsčio ir neužtikrintumu dėl ateities. Vasarą žmonės labiau koncentravosi į savo prieglobsčio bylas ir laukė judėjimo ribojimų atlaisvinimo, ieškojo darbo galimybių, taip pat, atsiradus laisvo judėjimo galimybei, žmonės rinkosi veiklas už centrų ribų.

1.1.5. Apgyvendinimas

Lyginant su 2021 m. II-uju pusmečiu, 2022 m. materialinės sąlygos užsieniečių centruose iš esmės pagerėjo pirmiausia dėl to, kad smarkiai sumažėjus gyventojų skaičiui atsirado daugiau laisvos erdvės ir privatumo. Didžiausi pokyčiai fiksuoti Kybartų URC, kur 2022 m. buvo atliekami renovacijos darbai, pašalinta dalis ankstesnės įkalinimo įstaigos infrastruktūros (dalis ant tvoros esančios koncertinos, grotų ir pan.), visuose gyvenamuose aukštuose įrengti poilsio kambariai, atnaujinti sanitariniai mazgai, pritaikyti įvairių religijų atstovams. Ruklos PPC ir Pabradės URC rudenį buvo panaikinti konteinerių miesteliai, visi žmonės perkelti gyventi į pastatus. Taip pat, kaip minėta, rugpjūtį buvo uždarytas Medininkų URC, kur didžioji dalis gyventojų prieš tai gyveno konteineriniuose nameliuose (kita dalis gyveno VSAT Pasieniečių mokyklos patalpose). Metų pabaigoje visi užsieniečiai jau gyveno pastatuose, kas yra geroji praktika.

Toliau šiame skyriuje pažymimi atvejai, kai centruose nebuvo užtikrinami EUAA priėmimo sąlygų gairėse nurodyti apgyvendinimo standartai.

5-iose ataskaitose buvo užfiksuotas neatitikimas EUAA priėmimo sąlygų gairėse nurodytiems pakankamos erdvės ir privatumo standartams (4 centruose):

1. 2022-01-26 vizito Ruklos PPC metu užfiksuotas atvejis, kai viename namelyje gyveno 2 šeimos (moterys su vaikais). Remiantis EUAA gairėmis, viename miegamajame gali būti apgyvendinta ne daugiau kaip viena šeima²⁸. Kambaryje buvo 2 lovos, todėl motinos miegojo kartu su vaikais. Remiantis EUAA gairėmis, kiekvienam prieglobsčio prašytojui turi būti skirta atskira lova²⁹. Kitu atveju fiksuota, kad 6 vietų namelyje gyveno 8 asmenų šeima (tėvai miega ant žemės patiestų čiužinių).

²⁸ Žr. EUAA gairių dėl priėmimo sąlygų 2 standarto 2.4 rodiklį: <https://euaa.europa.eu/sites/default/files/Guidance-on-ReceptionConditions-LT.pdf>

²⁹ Žr. Ten pat, 5 standarto 5.3 rodiklis.

2. 2022-02-22 vizito Medininkų URC metu užfiksuota, kad dėl iškeliamų arba savanoriškai išvykstančių žmonių buvo atsilaisvinusių namelių, kas leido laisviau paskirstyti žmones. Be kitų sektorių, vizito metu stebėtojai apsilankė ir anksčiau nelankytame E sektoriuje įrengtuose dideliuose konteineriuose, kuriuose gyveno po 12-16 moterų. Gyvenimo sąlygos šiose E sektoriaus patalpose neatitiko EUAA standartų, numatančių, kad kiekvienam prašytojui užtikrinamas minimalus vienam asmeniui tenkantis 4 m² plotas ir kad vienoje patalpoje negali gyventi daugiau nei 6 pavieniai asmenys³⁰.

3. 2022-05-17 vizito Kybartų URC metu užfiksuota, kad dėl vykstančių remonto darbų buvo sumažėjęs gyvenamas plotas, dėl ko mažiausiai viename kambaryje gyveno 11 pavienių asmenų (anksčiau kambaryje gyveno 20 žmonių, vėliau buvo sumažėję iki 8).

4. 2022-07-27 vizito Ruklos PPC metu konteinerių miestelyje buvo užfiksuotas atvejis, kai 5 asmenų šeima gyveno 4 vietų namelyje, nors centre buvo tuščių šešiasvičių namelių.

5. 2022-08-03 vizito Pabradės URC metu užfiksuota, kad, nepaisant smarkiai sumažėjusio gyventojų skaičiaus ir fakto, kad centre buvo pustuščių pastatų, konteinerių miestelyje buvo namelių (ypač D sektoriuje), kuriuose žmonės gyveno po 4, neužtikrinant EUAA nustatyto minimalaus vienam asmeniui tenkančio 4 m² ploto.

5 vizitų metu užfiksuota, kad 4 centruose nebuvo vykdomas pažeidžiamų asmenų perkėlimas į jų poreikius geriau atliepiančias apgyvendinimo vietas:

1. 2022-02-03 vizito Kybartų URC metu užfiksuota, kad pažeidžiamų žmonių nukreipimas specializuotoms paslaugoms vyko, bet nebuvo pakankamas. Nors iš administracijos pusės buvo kalbama apie galimas manipuliacijas ir siekį gauti geresnes sąlygas, kilo klausimų, ar buvo kokybiškai atliktas pažeidžiamumo vertinimas, kalbant apie medicininius, psichologinius poreikius, taip pat apie žmones, turinčius socialinių išskirtinumų (pavyzdžiui, LGBTQ bendruomenei priklausantys asmenys) ir dėl to galinčius patirti diskriminaciją dideliame bei etniškai ir kultūriškai skirtingame vyrų kolektyve.

2. 2022-02-22 vizito Medininkų URC metu užfiksuota, kad konteinerių miestelyje gyveno mažiausiai 10 asmenų su specialiaisiais poreikiais.

3. 2022-03-07 vizito Pabradės URC metu užfiksuota, kad konteinerių miestelyje gyveno mažiausiai 4 pažeidžiami žmonės, turintys rimtų sveikatos problemų.

4. 2022-07-27 vizito Ruklos PPC metu užfiksuota, kad septintą mėnesį nėščia ir, jos teigimu, diabetu serganti moteris kartu su vyru gyveno konteineriniame namelyje, nors bendrabučiuose buvo laisvų kambarių. Taip pat konteinerių miestelyje gyveno mažiausiai vienas rimtų sveikatos problemų turintis vyras.

5. 2022-08-03 vizito Pabradės URC metu užfiksuota, kad konteinerių miestelyje gyveno mažiausiai 2 rimtų sveikatos problemų turintys asmenys. URC bendrabučiuose tuo metu buvo nemažai laisvų vietų (3 pastatai buvo tušti arba minimaliai apgyvendinti), labiau pritaikytų sveikatos problemų turinčių žmonių poreikiams.

6 vizitų metu buvo užfiksuota nepakankama prieiga prie sanitarinių mazgų (4 centruose):

1. 2022-01-26 vizito Ruklos PPC metu užfiksuota, kad konteinerių miestelyje įrengtų sanitarinių mazgų skaičius neatitiko EUAA standartų (dešimčiai žmonių tenka ne mažiau kaip 1 veikiantis ir

³⁰ Žr. Ten pat, 5 standarto 5.1 rodiklis ir 6 standarto 6.1 rodiklis.

visą parą prieinamas tualetas bei praustuvas, aštuoniems žmonėms tenka ne mažiau kaip vienas veikiantis ir ne mažiau nei 8 val. per parą prieinamas dušas ar vonia³¹).

2. 2022-01-28 vizito Naujininkų PPC metu užfiksuota, kad bendrabučio pastate pagal aukšto gyventojų skaičių sanitarinis mazgas neatitiko higienos normų. Atskiruose aukštuose dušų ir tualetų skaičius buvo pakankamas 60 gyventojų, o gyveno 247 žmonės. Gyventojai skundėsi karšto vandens trūkumu. Tiek bendrabutyje, tiek mokyklos pastate dušai atskirti ne pertvaromis, o užuolaidomis – neužtikrinamas privatumas.

3. 2022-02-03 vizito Kybartų URC metu užfiksuota, kad A korpuse gyvenantiems žmonėms karštas vanduo buvo prieinamas tik kartą per savaitę. Buvo vykdomi pirkimai karšto vandens sistemos atnaujinimui, tačiau vėluojama.

4. 2022-03-02 vizito Pabradės URC metu užfiksuota, kad SUB dėl prastos ventiliacijos dušo patalpose susidaręs pelėsis.

5. 2022-05-17 vizito Kybartų URC metu užfiksuota, kad B korpuse dėl remonto darbų karštas vanduo buvo prieinamas su pertrūkiais. A korpuse karštas vanduo dėl remonto darbų iš viso nebuvo prieinamas, tačiau buvo sudaryta galimybė dažniau lankytis vadinamos pirties patalpose (kas 2 dienas) ir nusiprausti. Sanitarinių mazgų skaičius stipriai sumažėjo dėl vykstančių remonto ir atnaujinimo darbų. Nors kartu sumažėjo ir gyventojų skaičius, žmonėms tenka naudotis tuo pačiu sanitariniu mazgu(-ais). Fiksuotas skalbimo mašinų trūkumas, tačiau infrastruktūra plečiama.

6. 2022-07-15 vizito Naujininkų PPC metu užfiksuota, kad sanitarinių mazgų skaičius bendrabučio pastate nepakitęs. Prieigos galimybė dėl sumažėjusio žmonių skaičiaus – geresnė, tačiau tik teoriniame lygmenyje. Bendra sanitarinių mazgų padėtis buvo pablogėjusi ir esamas skaičius neatitiko standarto arba atitiko tik iš dalies. Daug įrangos – sulaužyta, neveikia, kai kur atjungtas vanduo ar pan., todėl pasakyti, kiek iš jų veikia – sudėtinga.

7. 2022-10-24 vizito Kybartų URC metu užfiksuota, kad dėl vykdomų remonto darbų karštas vanduo vis dar buvo prieinamas su pertrūkiais. Žmonėms nebuvo pateiktas karšto vandens tiekimo grafikas, jie nežinojo nei dėl kokių priežasčių vanduo ne visada prieinamas, nei koku metu jis bus atjungtas.

1.1.6. Maitinimas

Savarankiškai gamintis maistą galėjo Jiezno PŠC, Ruklos bei Naujininkų PPC gyventojai. Tuo tarpu VSAT Medininkų, Kybartų ir Pabradės URC gyventojai gaudavo jau pagamintą maistą, kas kėlė nemažai iššūkių. Dažniausiai gyventojai nurodydavo, kad gautas maistas yra įtartinos kokybės, neskanus, tiekiamas per mažos porcijos, neatliepiami spec. poreikiai ir kt. Stebėsenos vizitų metu minėtų centrų gyventojai nuolat išreikšdavo norą gamintis maistą patys, kad galėtų ruošti sau kultūriškai priimtinesnius patiekalus. Vis dėlto, svarbu paminėti, kad centruose tiekiamas maistas iš esmės pritaikytas pagal kultūrinius ir religinius įsitikinimus, pavyzdžiui, netiekiami kiauliena, parenkamos kitos mėsos alternatyvos.

Pažymėtina, kad mėgstamo maisto gaminimas galėtų pasitarnauti kaip laisvalaikio užimtumo priemonė, taip pat gerintų psichikos sveikatą. Antroje metų pusėje, kai vis daugiau žmonių gavo judėjimo laisvę ir turintys pinigų galėjo nusipirkti papildomo maisto parduotuvėse, pagal galimybes maistą gaminosi ir VSAT URC gyventojai. Pavyzdžiui, Pabradės URC konteinerių

³¹ Žr. Ten pat, 8 standartas.

miestelio virtuvėse buvo indukcinės krosnelės, kuriose buvo galima pasigaminti tam tikrus patiekalus. Pabradės URC pastatuose, taip pat Kybartų URC yra įrengtos virtuvės su visa gaminiui reikalinga technika. Tačiau pažymėtina, kad ne visi gyventojai turėjo finansinių galimybių nusipirkti norimo maisto. Daugiausia problemų dėl tiekiamo maisto buvo fiksuota Pabradės URC, kur ne visuomet buvo suteikiama alternatyva pasirinkti maistą pagal specialiuosius poreikius. Pavyzdžiui, kontenerių miestelio gyventojai nurodė, kad nebuvo vegetariško maisto alternatyvos, priešingai nei Kybartų ir Medininkų URC.

Pateikiami keli pavyzdžiai, kai buvo išreikštas susirūpinimas dėl maitinimo organizavimo:

1. 2022-02-03 vizito Kybartų URC metu gyventojai skundėsi maisto kokybe ir porcijų dydžiu, nurodė, kad centre nėra pakankamai įrangos savarankiškam maisto gaminiuisi.

2. 2022-02-07 vizito Pabradės URC metu kontenerių miestelio gyventojai, kaip vieną iš esminių problemų, įvardino prastą maisto kokybę. Anot jų, maistas dažnai būna nešviežias, yra vienodas, porcijos mažos, prastai kvėpia. Tuo galėjo įsitikinti ir stebėtoja. Administracija pripažino, kad problema egzistuoja, buvo keičiamas teikėjas, tačiau maisto kokybė nepagerėjo.

3. 2022-02-22 vizito Medininkų URC metu užfiksuota, kad buvo pakeistas maisto tiekėjas, maisto kokybė įvertinta Maisto ir veterinarijos tarnybos. Gyventojų teigimu, jie pokyčių neužfiksavo, maisto kokybė išliko prasta, porcijos per mažos.

4. 2022-03-02 vizito Pabradės URC metu SUB gyventojai skundėsi, kad vandens iš čiaupo kokybė yra labai prasta. Daug kur jaučiamas prastas kvapas, spalva ir skonis. Žmonės priversti jį gerti, nes neturi alternatyvos, filtruodami vandenį savadarbiais filtrais.

5. 2022-08-03 vizito Pabradės URC metu užfiksuotas atvejis, kai neseniai iš Medininkų URC perkelta diabetu serganti moteris pusryčiams gavo tokį patį maistą, kaip ir likę gyventojai: kelias riekes batono, manų košės, pakelį sulčių, tirpios kavos su cukrumi, arbatos ir cukraus (nei vienas iš minėtų produktų nėra tinkamas diabetu sergantiems žmonėms). Administracijos teigimu, specialų maitinimą turi paskirti gydytojas, o informacija apie moters sveikatos būklę iš Medininkų URC nebuvo perduota. Vizito metu buvo užfiksuota, kad situacija dėl geriamo vandens Pabradės URC nepasikeitė. Nors vis daugiau gyventojų gauna judėjimo laisvę ir gali nusipirkti geriamo vandens, tai nėra visiems prieinama. Dalis žmonių nurodė turintys per mažai pinigų, kad galėtų sau leisti pirkti vandenį, todėl yra priversti gerti nepriimtinos kokybės vandenį iš čiaupo arba laukti, kol vandens pristatys NVO.

1.2. Informacijos prieinamumas

Viena pagrindinių problemų, fiksuotų 2022 m., buvo informacijos trūkumas. Daugiausia skundų fiksuota dėl informacijos iš MD neprieinamumo. Užsieniečių teigimu, MD nereaguodavo į siunčiamus prašymus, skundus. Metų pradžioje taip pat akcentuotas teisinių paslaugų trūkumas. Visuose užsieniečių centruose reguliariai lankėsi LRK teisininkai, tačiau valstybės garantuojamą teisinę pagalbą (toliau – VGTP) turintys užtikrinti teisininkai, pasak gyventojų ir administracijos, atvykdavo retai, paprastai be vertėjų, todėl ne visada pavykdavo kokybiškai bendrauti. Dar prastesnė situacija dėl informacijos iš MD prieinamumo buvo fiksuota vasarą vykdytų stebėsenų metu, kai Naujininkų ir Ruklos PPC administracijos informavo, kad nebeturi prieigos prie MIGRIS ir negali informuoti žmonių apie jų teisinę padėtį. Nepaisant prieigos prie duomenų apribojimo, pats MD tokios informacijos neteikė ir visais klausimais nukreipdavo žmones į PPC administraciją. Dėl šios priežasties krito gyventojų pasitikėjimas centru administracija.

Lankantis centruose buvo pastebėtas ir informacijos apie vidinę tvarką trūkumas. Užfiksuota, kad trūko informacijos dėl registracijos pas gydytojus tvarkos. Pavyzdžiui, Pabradės URC gyventojai nežinojo, kaip užsiregistruoti gydytojo vizitui, todėl tai daugiausia darė informaciją perduodami NVO darbuotojams, kurie savo ruožtu informaciją perduodavo administracijos atstovams. Dažnai trūko informacijos dėl centrų išduodamų kortelių su jose nurodyta teise laisvai judėti gavimo tvarkos. Buvo užfiksuota atvejų, kai migrantai, turėję judėjimo laisvę, buvo perkelti į kitą centrą, kur jų turėtos kortelės nebegaliojo, tačiau žmonės nebuvo informuoti, kada vėl įgys teisę palikti centro teritoriją. Metus sulaikymo sąlygomis pragyvenusiems ir neseniai judėjimo laisvę gavusiems žmonėms pakartotinis judėjimo laisvės netekimas (net ir trumpam laikotarpiui, nenurodant to laikotarpio trukmės) sukeldavo daug streso ir nerimo.

8-iose ataskaitose buvo fiksuotas netinkamas informavimas įvairiais aktualiais klausimais (4 centruose):

1. 2022-01-26 vizito Ruklos PPC metu užfiksuota, kad dėl informacijos trūkumo kilo nesusipratimų dėl gyventojams siunčiamų siuntinių, nes žmonės nežinojo taisyklių dėl galimo siuntinių turinio. Taip pat gyventojai savaip interpretavo vaistų kompensavimo klausimą.

2. 2022-01-28 vizito Naujininkų PPC metu gyventojai nurodė, kad MD nereaguoja į siunčiamus prašymus, skundus, užklausas dėl statuso, o neapibrėžtumas sukelia žmonėms daug nerimo.

3. 2022-02-07 vizito Pabradės URC metu gyventojai nurodė, kad MD nereagavo į siunčiamus prašymus, skundus. Nepakankamas informavimas apie žmonių teisinę padėtį buvo viena iš priežasčių, kodėl vizito dieną konteinerių miestelio B ir D sektoriuose kilo protestas.

4. 2022-03-02 vizito Pabradės URC metu gyventojai nurodė, kad MD nereaguoja į siunčiamus prašymus, skundus. Buvo fiksuotas didelis individualių susitikimų su teisininkais ir grupinių konsultacijų poreikis pateikiant prašymus, skundus. URC reguliariai lankėsi LRK teisininkai, tačiau žmonės skundėsi, kad nėra pakankamai atstovaujami ir informuojami apie procesus.

5. 2022-07-15 vizito Naujininkų PPC metu užfiksuota esminė problema – informacijos trūkumas. Pavyzdžiui, buvo fiksuotas atvejis, kai vienos šeimos narių sulaikymo terminas jau baigėsi, tačiau jokio oficialaus sprendimo, apibrėžiančio jų tolesnę teisinę padėtį ir apgyvendinimo PPC modalumus, jie nebuvo gavę. Administracija neturi priegios prie MIGRIS ir negali informuoti gyventojų apie jų teisinę padėtį. Užfiksuota, kad gyventojai sulaukdavo atsakymų iš MD, jog atitinkamu klausimu turi kreiptis į PPC administraciją, nors pastaroji priegios prie sistemos nebeturėjo.

6. 2022-07-27 vizito Ruklos PPC metu užfiksuota esminė problema – informacijos trūkumas. PPC administracija išreiškė susirūpinimą dėl informacijos iš MD neprieinamumo, ypač po to, kai PPC buvo atjungtas nuo MIGRIS ir nebegali informuoti gyventojų apie jų teisinę padėtį. Gyventojai taip pat nurodė, kad viena pagrindinių priežasčių, kodėl jie jautė nerimą ir stresą, yra nežinia dėl jų teisinės padėties. Du žmonės nurodė, kad jaučiasi pasimetę, nes jų šeimos nariai gavo kortelę su nurodyta judėjimo laisve ir tik vienas iš šeimos narių jos negavo, tačiau jiems nebuvo paaiškintos tokio sprendimo priežastys.

7. 2022-08-03 vizito Pabradės URC metu viena opiausių daugumos gyventojų įvardintų problemų buvo informacijos trūkumas. Informacijos prieinamumo klausimas itin aktualus kalbant apie kortelių su nurodyta judėjimo teise išdavimo tvarką naujai iš Medininkų URC atkeltiems gyventojams. Žmonės išsigandę, nes gyvendami Medininkų URC galėjo laisvai judėti, bet po perkėlimo tą galimybę prarado (kol bus pagaminta nauja kortelė), todėl patyrė stresą ir

nežinomąbę dėl savo statuso. Naujai perkelti žmonės nebuvo informuoti apie centro vidaus tvarką, vienišos irakietės moterys be paaiškinimo buvo laikinai uždarytos SUB, nors dalis jų prieš tai turėjo judėjimo laisvę.

8. 2022-10-24 vizito Kybartų URC metu užfiksuota, kad dėl atliekamų remonto darbų ne visada yra prieinamas karštas vanduo, tačiau gyventojai nurodė nežinantys vandens atjungimo priežasčių bei grafiko.

2. KITI PASTEBĖJIMAI

2.1. Protestas Medininkų URC

Kovo mėn. LRK stebėtojai iš Medininkų URC gyventojų gavo vaizdo įrašų, kuriuose matyti apnuogintos moterys, surakintos minkštais antrankiais ir galimai esančios sulaikymo tipo patalpoje. Taip pat gauta kitų vaizdo įrašų iš Medininkų URC kovo 1-2 d. vykusių neramumų: riaušių, sulaikymų bei patikrinimų konteinerių miestelyje. Gyventojai skundėsi dėl perteklinės jėgos naudojimo D ir B sektoriuose, kur vyko minėtas protestas. Stebėsenos ataskaitoje fiksuota, kad, Medininkų URC atstovų teigimu, įvykiai prasidėjo vasario 28 d., kai susirūpinusios dėl karo Ukrainoje keliamų grėsmių ir savo padėties moterys iš D sektoriaus paprašė pasikalbėti su centro vadovybe. Moterims nerimą kėlė prasidėjęs karas, galima kitos šalies karinė invazija į Lietuvą, t. y. baimė dėl saugumo stovyklai esant šalia sienos, taip pat neteisybės jausmas, lyginant valstybės elgesį su iš Ukrainos bėgančiais žmonėmis ir 2021 m. vasarą atvykusiais užsieniečiais. Su moterimis susitikę administracijos vadovai atsakė į klausimus, tačiau moterims gautos informacijos, VSAT atstovų teigimu, nepakako. Moterys iškėlė vadovybei ultimatumą per 2 dienas iškelti gyventojus į kitą, saugesnę vietą. Kovo 1 d. naktį D sektoriuje gyvenančios moterys išardė vidines pertvaras tarp D ir C bei C ir B sektorių. Kai kurie vyrai iš B sektoriaus taip pat prisijungė prie protesto. Administracija sustiprino perimetro apsaugą, buvo iškviestos papildomos pajėgos.

Kaip buvo fiksuota stebėsenos ataskaitoje, situacijai apriimus, pareigūnų derybininkas paprašė žmonių grįžti į savo gyvenamas vietas ir paruošti identifikacines korteles patikrinimui. Buvo manoma, kad, pasinaudojus sumaištimi, dalis gyventojų gali bandyti savavališkai pasišalinti iš Medininkų URC. Dalis gyventojų buvo patalpinti į atskirus konteinerius, kol bus gauti teismo sprendimai dėl jų sulaikymo. Kai kurie buvo gražinti atgal į sektorius, kiti – sulaikyti teismo sprendimu. Iš viso sulaikyta 12 žmonių: 6 vyrai išvežti į Kybartų URC, 6 moterys – į Pabradės URC. Kai kurie jų priešinosi suimami, todėl, kaip nurodė VSAT atstovai, buvo naudojami minkšti antrankiai ir kitos spec. priemonės. Gyventojų teigimu, daliai besipriešinusių vyrų buvo užlaužtos rankos, žmonės tvirtino buvę mušami, naudojamos elektrošoko priemonės. Pareigūnai nurodė, kad kai kurios moterys, priešindamosi suėmimui, nusivilko viršutinius drabužius, todėl pareigūnai jas susupo į antklodes. Viena iš suimtų, bet vėliau paleistų moterų teigė, kad rytą po nakties riaušių į jų kambarį atėjusi „policija“ nedavė laiko moterims tinkamai apsirengti, joms buvo uždėti minkšti antrankiai ir moterys, apklotos antklodėmis, nuvestos į sulaikymo konteinerį. Žmonės buvo apžiūrėti gydytojų, hospitalizacijos neprireikė.

2022-04-01 LRK stebėtoja aplankė Pabradės URC apgyvendintas moteris. Vizito metu moterys nurodė, kad jos su teismo sprendimu nebuvo supažindintos ir nežino, kiek laiko praleis sulaikyme, kokios laukia pasekmės ir pan. Sulaikytosios buvo apgyvendintos Pabradės URC užsieniečių priėmimo pastate (toliau – UPP), kurio paskirtis – naujai į centrą perkeltų žmonių apgyvendinimas

ir karantinavimas. UPP gyventojai kambariuose yra užrakinti visą parą. Kambariuose įrengti pagalbos mygtukai, prireikus galima išsikovisti budintį pareigūną. Kartą per dieną vienai valandai galima išeiti pasivaikščioti į vidinius kiemelius. Uždari kiemeliai yra apie 16-20 m², aptverti mūrine tvora, žalios zonos nėra. Anot kalbintų moterų, buvimas kiemeliuose sukelia dar daugiau slogių minčių, todėl jos galimybės pasivaikščioti gryname ore atsisako ir jau daugiau nei mėnesį laiką leidžia tik savo kambariuose. Šiose patalpose gyvenantieji negali naudotis asmeniniais telefonais. RFL paslaugą teikia LRK, tačiau, anot moterų, kiekvieną kartą raštu reikia kreiptis dėl galimybės susisiekti su artimaisiais ir iki leidimo gavimo kartais praeina savaitė ar daugiau. Apgyvandinimo vietoje nebuvo skalbimo mašinų. Be to, moterys nurodė, kad perkėlus į Pabradės URC, joms nebuvo perduota dalis asmeninių daiktų.

Lyginant moterų sulaikymą skirtinguose Pabradės URC pastatuose, gyvenimo sąlygos UPP yra blogesnės nei URC SUB. LRK įvertino šį atvejį bei, remdamasis EŽTT sprendimais dėl apgyvendinimo ir sulaikymo sąlygų, konstatavo, kad prieglobsčio prašytojų laikymas tokiomis sąlygomis galėjo prilygti žmogaus orumą žeminančiam elgesiui. Siekiant pagerinti gyvenimo sąlygas, 2022-04-03, po LRK ir UNHCR kreipimosi, moterys buvo perkeltos iš UPP į sulaikytų moterų bendrabučio (toliau – SMB) pastatą, kur galėjo laisvai judėti teritorijoje, naudotis virtuve, skalbimo mašinomis.

Įvertinus aprašytą situaciją, LRK teikė šias rekomendacijas:

- Ieškoti galimybių, kaip ir kur patalpinti teismo sprendimais sulaikytus prieglobsčio prašytojus, kad jų sulaikymo sąlygos atitiktų sulaikymui taikomus standartus bei nesukeltų ilgalaikės žalos žmonių fizinei ir psichologinei gerovei.
- Užtikrinti, kad prieglobsčio prašytojai nedelsiant gautų informaciją apie jų teisinę padėtį Lietuvoje, jų atžvilgiu taikomas procedūras ir priimtus sprendimus.
- Užtikrinti RFL paslaugų sulaikytiems prieglobsčio prašytojams organizavimą.
- Remtis EUAA standartais užtikrinant tinkamas prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo sąlygas. Šiuo atveju rekomenduota Pabradės URC UPP įrengti skalbyklos tipo patalpas arba teikti skalbimo paslaugas.

2.2. Naujagimių registracija ir *de facto* sulaikymas

2022-07-15 stebėsenos vizito Naujininkų PPC metu stebėtojas identifikavo 4 šeimas, kurioms būnant Lietuvoje gimė vaikai, iki šiol neturintys gimimo liudijimų, bei bendravo su trimis iš jų. PPC gyveno šeimų, kurių vaikai gimė, pavyzdžiui, dar 2021 m. lapkritį ar gruodį. Žmonės turėjo vienintelį gimimo faktą įrodantį dokumentą – išrašą iš gydymo įstaigos, kurioje gimė vaikas. Be tinkamo dokumentavimo trūkumo, pastebėta ir kita problema – tokių vaikų *de facto* sulaikymas tam nesant jokio teisinio pagrindo. Palikti teritoriją su naujagimiais galėjo tik tos šeimos, kurių sulaikymo terminas buvo pasibaigęs. Tuo tarpu šeimų, kurių judėjimo laisvė buvo apribota, naujagimiai taip pat *de facto* likdavo sulaikyme, nors jokių oficialių sprendimų (teismo ar administracinių) dėl tokių Lietuvoje gimusių vaikų judėjimo laisvės apribojimo nebuvo priimta (arba nebuvo pateikta žmonėms).

Administracijos teigimu, nuo Naujininkų PPC veikimo pradžios centro gyventojams gimė 21 vaikas. Visi tėvai gavo išrašus iš gydymo įstaigų, kuriose vaikai gimė, taip pat vaikams buvo suteikti interesų Lietuvoje turinčio užsieniečio kodai (toliau – ILTU kodai), juos į savo registrą įsitraukdavo ir PPC. Negalutiniais duomenimis, gimimo liudijimus pavyko sutvarkyti tik apie trečdaliui naujagimių, t. y. 7-8 vaikams. Pasak administracijos atstovų, tai, kad šis procesas iš

pradžių kažkiek veikė, lėmė kelios priežastys. Pirmą, bendradarbiavimas su Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie SADM. Antra, bendradarbiavimas su MD, ypač tais atvejais, kai MD turėjo originalius užsieniečių dokumentus. Tačiau bendradarbiavimas su šiomis institucijomis, ypač su MD, iš esmės pakito. Civilinės metrikacijos skyriaus atsisakymas išduoti vaikui gimimo liudijimą buvo motyvuojamas tuo, kad trūksta tėvų dokumentų, kopijos (nuotraukos) nepriimamos. Pasak administracijos, būta ir tokių atvejų, kai patys gyventojai atsisakė bendradarbiauti, pavyzdžiui, nepateikdami naujai gimusio vaiko vardo ar pan.

Atsižvelgiant į tai, kad vaiko registracija yra esminė rizikos tapti asmeniu be pilietybės prevencijos garantija, LRK, referuodamas į JT Vaiko teisių konvencija³², rekomendavo bendradarbiauti su atsakingomis institucijomis ir imtis priemonių siekiant, kad visi vaikai, neatsižvelgiant į jų teisinį statusą, būtų užregistruoti.

LRK duomenimis, vaikų registracijos klausimas ilgainiui buvo išspręstas, tačiau vasarą stebėtos problemos turėjo tam tikrų ilgalaikių pasekmių. Pavyzdžiui, būdavo gaunamos užklauskos iš kitų ES šalių, į kurias išvyko dalis centrų savavališkai palikusių užsieniečių, nespėjusių sutvarkyti Lietuvoje gimusių vaikų dokumentų, taip pat vis dar kyla sunkumų siekiant pakeisti registracijos duomenis, kai, pavyzdžiui, šalia vaiko motinos papildomai reikia įrašyti vaiko tėvą arba atvirkščiai, jei to nebuvo padaryta registracijos metu.

2.3. Pirminių apklausų stebėseną

2022 m. LRK stebėtojai iš VSAT URC gavo 90 pranešimų apie planuojamas atlikti 149 užsieniečių pirmines apklausas bei dalyvavo 7 iš jų (3 skirtingose vietose): Pabradės URC (4 stebėtos apklauskos), Kybartų URC (2), Medininkų URC (1). 4 apklauskos vyko ir buvo stebimos nuotoliniu būdu (kai kurios jų buvo atliekamos mišriai, nes, pavyzdžiui, prieglobsčio prašytojas, pareigūnas ir/ar stebėtojas būdavo kartu patalpoje, tačiau vertėjas dalyvaudavo nuotoliniu būdu arba atvirkščiai). Visos pirminės apklauskos buvo stebimos UNHCR projekto rėmuose.

4 pirminės apklauskos stebėtos I-ąjį pusmetį, 3 – II-ąjį pusmetį. 2 iš apklausų vyko užsieniečiui pateikus paskesnę prieglobsčio prašymą.

Stebėtos prieglobsčio prašytojų iš 5 skirtingų kilmės šalių (Afganistanas, Irakas, Sirija, Šri Lanka, Nigerija) apklauskos. 1 iš apklausose dalyvavusių prieglobsčio prašytojų – nelydimas nepilnametis. Visi kiti – pilnamečiai vyrai.

Pirminių apklausų stebėseną atlikta atsižvelgiant į EUAA praktinį vadovą dėl prieglobsčio prašymų registravimo³³ ir EUAA praktines rekomendacijas, kai prieglobsčio prašymų registravimas atliekamas nuotoliniu būdu³⁴.

Metų eigoje nemažai apklausų vykdė 2021 m. rudenį naujai suformuotų VSAT URC Medininkuose ir Kybartuose pareigūnai, turintys mažiau patirties, ypač dirbant su skirtingų kultūrų prieglobsčio prašytojais. **Stebėtų apklausų metu dažniausiai fiksuoti procedūriniai trūkumai buvo susiję su (1) nepakankamu jose dalyvaujančių prieglobsčio prašytojų informavimu apie apklausos eigą, (2) informacijos apie apklausos tikslą prieglobsčio prašytojams nesuteikimu**

³² Žr. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 7 straipsnį: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>

³³ Žr. EUAA Practical Guide on Registration. Lodging of applications for international protection, EUAA Practical Guide Series, 2021. Prieiga internete: <https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/Practical-guide-registration-lodging-applications.pdf>

³⁴ Žr. EUAA Practical recommendations on conducting remote/online registration (lodging), EUAA Practical Guide Series, 2021. Prieiga internete: <https://euaa.europa.eu/sites/default/files/easo-practical-recommendations-conducting-remote-online-registration-lodging-EN.pdf>

ir (3) prieglobsčio prašytojų nesupažindinimu su užpildytos formos turiniu apklausos pabaigoje.

Be nurodytų aspektų, pastebėta, kad pirminės apklausos metu prieglobsčio prašytojai neretai nori papasakoti visas detales, kurios įprastai analizuojamos jau tolesnių apklausų metu, kai su prieglobsčio prašytojais individualiai dirba MD specialistai, tačiau VSAT pareigūnus šiame etape domina glaustai perteiktos esminės aplinkybės, o ne detalus pasakojimas. Todėl šioje vietoje pirminę apklausą vykdančiam pareigūnui labai svarbu išaiškinti apklausiamajam, kokie veiksmai laukia toliau ir priminti, kad pirminė apklausa nėra vienintelė, kurioje prieglobsčio prašytojas gali išsakyti savo prieglobsčio motyvus ir argumentus. Kita vertus, MD specialistai taip pat turėtų atsižvelgti į pirminės apklausos turinio bei fiksuojamų duomenų apimties ypatumus bei, sprendžiant dėl prieglobsčio prašytojų pasakojimo patikimumo, nesiremti tuo, kad pirminės apklausos metu asmenys nenurodo tam tikrų detalių (arba jos nėra fiksuojamos), kurias vėliau mini MD vykdomos apklausos metu.

Taip pat svarbu, kad prieglobsčio prašytojai būtų iš anksto informuojami apie planuojamą apklausą, suteikiant jiems laiko pasiruošti. Pavyzdžiui, Medininkų URC vykusioje apklausoje dalyvavusiai stebėtojai prieglobsčio prašytojas neformaliai pasakė apie apklausą buvęs informuotas kelios minutės iki jai prasidedant, todėl negalėjęs tinkamai pasiruošti ir susikaupti.

Dviejose iš nuotoliniu būdu stebėtų apklausų (2022-03-14 ir 2022-07-22 Pabradės URC atliktos pirminės apklausos) buvo fiksuoti techniniai trikdžiai – vėlavimas, silpnas interneto ryšys, negalėjimas matyti visų apklausos dalyvių ir kt. **LRK nuotolines apklausas rekomenduoja vykdyti tik išskirtiniais atvejais**, t. y. dėl užkrečiamų ligų prevencijos, esant bendram migracijos sistemos apkrovimui ir pan. **Nuotolinės apklausos formatas apsunkina komunikaciją su vertėjais (ypač dalyvaujant daugiau nei vienam vertėjui), taip pat nesant papildomų vaizdo kamerų stebėtojas ir/ar kiti dalyviai (vertėjai, advokatai) nemato visų dalyvių, galimi interneto trikdžiai perduodant kokybišką vaizdą bei garsą ir pan.**

Šį pažymėjimą turintis asmuo turi teisę likti Lietuvos Respublikos teritorijoje.
Kilus abejonių dėl šio pažymėjimo autentiškumo arba dėl jo turėtojo teisinės padėties, prašome kreiptis į Migracijos departamentą šiuo tel. numeriu:
8 (5) 2718872

1. Vardas / Forename
2. Pavardė / Surname
3. Gimimo data / Date of birth
4. Pilietybė / Nationality
5. Lytis / Sex
6. Kalba / Language
7. Asmens tapatybė patvirtinta (nepatvirtinta) / Identity confirmed (not confirmed)
8. Bylos numeris / Case number

MIGRACIJA.LT
NETURI TEISĖS DIRBTI

2022 UAB „LODVILA“ 01883

Šį pažymėjimą turintis asmuo turi teisę likti Lietuvos Respublikos teritorijoje.
Kilus abejonių dėl šio pažymėjimo autentiškumo arba dėl jo turėtojo teisinės padėties, prašome kreiptis į Migracijos departamentą šiuo tel. numeriu:
8 (5) 2718872

1. Vardas / Forename
2. Pavardė / Surname
3. Gimimo data / Date of birth
4. Pilietybė / Nationality
5. Lytis / Sex
6. Kalba / Language
7. Asmens tapatybė patvirtinta (nepatvirtinta) / Identity confirmed (not confirmed)
8. Bylos numeris / Case number

MIGRACIJA.LT
NETURI TEISĖS DIRBTI

2022 UAB „LODVILA“ 01883

TEMINĖS STEBĖSENOS

III. TEMINĖS STEBĖSENOS

2022 m. LRK stebėtojai atliko 4 temines stebėsenas (2 – PMIF projekte, 2 – UNHCR), kurios apžvelgiamos šioje ataskaitos dalyje: (1) Užsieniečių prieiga prie prieglobsčio procedūrų ir valstybės garantuojamos teisinės pagalbos užsieniečių centruose; (2) Pažeidžiamų grupių teisių užtikrinimas ir apsauga užsieniečių priėmimo ir sulaikymo centruose; (3) Migrantų, gyvenančių užsieniečių centruose, patekimas į Lietuvos darbo rinką ir (4) Užsieniečių prieiga prie prieglobsčio procedūros VSAT PKP ir Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse užsienyje.

Kiekvienos iš trijų pirmųjų teminių stebėsenų duomenų surinkimui buvo apsilankyta bent 3 centruose, priklausomai nuo analizuojamos temos, tikslinės auditorijos ir kt. **Iš viso buvo atlikta 13 teminės stebėsenos vizitų į centrus:** Pabradės URC ir Ruklos PPC – po 3, Medininkų URC, Kybartų URC ir Naujininkų PPC – po 2, Jiezno PŠC – 1. Tuo tarpu ketvirtajai teminei stebėsenai apie užsieniečių prieigą prie prieglobsčio procedūros VSAT PKP ir Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse užsienyje medžiaga buvo rinkta mišriai: atlikti interviu gyvai ir nuotoliu, susirašinėta el. paštu, daryta teisinių dokumentų ir kitų informacijos šaltinių analizė.

1. UŽSIENIEČIŲ PRIEIGA PRIE PRIEGLOBSČIO PROCEDŪRŲ IR VALSTYBĖS GARANTUOJAMOS TEISINĖS PAGALBOS UŽSIENIEČIŲ CENTRUOSE

Teminė stebėseną inicijuota siekiant: (1) nustatyti taikomų procedūrų skirtumus ir panašumus atskiruose centruose ir (2) susidaryti bendrą prieigos prie prieglobsčio procedūrų ir VGTP vaizdą.

Apibendrinant ataskaitoje analizuotus duomenis, identifikuotos kelios probleminės sritys:

1. Prieiga prie prieglobsčio procedūros

Užfiksuotos situacijos, kai asmenys prašo prieglobsčio, tačiau jų prašymai neregistruojami (teikiant raštu) arba ignoruojami (prašant žodžiu), kas pažeidžia tiek bendrai teisę į prieglobstį, tiek nuostatas, reglamentuojančias prašymų suteikti prieglobstį registravimą.

2. Informavimas apie taikytinas procedūras

Užfiksuota nemažai atvejų, kai užsieniečiai neturėdavo ir negaudavo pakankamai informacijos apie taikytinas procedūras, įskaitant informaciją apie jų teisinę padėtį ir prašymo nagrinėjimo eigą, taip pat apie galimybę proaktyviai dalyvauti prieglobsčio procedūroje.

3. Supažindinimas su priimtais sprendimais

Užfiksuota, kad supažindinimas su sprendimais nebuvo pakankamas (tik vienetiniiais atvejais užsieniečiai buvo supažindinami su visu sprendimo tekstu, absoliuti dauguma užsieniečių teigė iš viso nesuprantantys sprendimų turinio).

4. VGTP teikimas

Užfiksuota, kad asmenys nebūdavo informuojami apie jų prašymų suteikti VGTP patenkinimą bei nežinodavo, ar jų atžvilgiu priimtas sprendimas apskūstas. Tik maža dalis respondentų kontaktavo su VGTP teikiančiu advokatu, didžioji dalis pirmą kartą pamatė jiems atstovaujantį advokatą nuotolinio teismo posėdžio metu. Teismų sprendimų kopijų iš jiems atstovaujančių advokatų užsieniečiai negaudavo, bandydami susisiekti su VGTP teikėju atsakymų taip pat negaudavo.

Daugiau apie teminę stebėseną ir jos rezultatus – žr. [LRK stebėsenos ataskaitos](#).

LRK teiktos rekomendacijos:

1. Užtikrinti, kad visi pateikiami prieglobsčio prašymai yra priimami ir registruojami;
2. Užtikrinti, kad visiems prieglobsčio prašytojams įteikiama „Pažyma dėl prašymo suteikti prieglobstį priėmimo“, kurioje nurodyta, kokia tvarka nagrinėjamas prašymas ir koku teisiniu pagrindu pasirinkta atitinkama tvarka;
3. Užtikrinti, kad kiekvienas prieglobsčio prašytojas turi galimybę bendradarbiauti ir bendrauti su MD darbuotoju, nagrinėjančiu prieglobsčio prašymą. Tai reiškia, kad prieglobsčio prašytojas (1) žino, kas yra atsakingas už jo/jos bylą, ir (2) prieglobsčio prašymo nagrinėjimo metu turi galimybę tiesiogiai bendrauti;
4. Apibrėžti supažindinimo su sprendimais, kaip procedūrinio veiksmo, turinį ir nustatyti supažindinimo standartą, kuris leistų užsieniečiui suprasti ne tik sprendimo esmę, bet ir motyvus.
5. Užtikrinti, kad užsieniečių bendravimas su VGTP teikėjais atitinka advokato ir kliento bendravimui taikomus standartus, t. y. (1) užsieniečiai žino, kas teikia VGTP, turi VGTP teikėjų kontaktus, o pastarieji reaguoja į užsieniečių bandymus susisiekti; (2) VGTP teikėjai bendrauja su užsieniečiais rengiant skundą teismui ir (3) VGTP teikėjai vykdo savo pareigas, susijusias su jų atstovaujamųjų informavimu apie teismo priimtus sprendimus.

Įpusėjus 2022 m. buvo registruota didžioji dalis centruose *de facto* sulaikytų užsieniečių prieglobsčio prašymų. Taip pat MD sudarė naują paslaugų teikimo sutartį su kitu VGTP tiekėju, numatant paslaugų tiekėjui pareigą aktyviai bendrauti su atstovaujamaisiais užsieniečiais bei informuoti juos apie proceso eigą. Kita vertus, rekomendacijos, susijusios su paties MD teikiamomis administracinėmis paslaugomis, didžiąja dalimi liko neįgyvendintos: užsieniečių supažindinimo su sprendimais standarto nenustatyta; teisinis pagrindas, kuriuo remiantis tam tikras prašymas nagrinėjamas skubos tvarka, nenurodomas; galimybė prieglobsčio prašytojui betarpiškai bendrauti su prašymą nagrinėjančiu MD specialistu lieka itin ribota.

2. PAŽEIDŽIAMŲ GRUPIŲ TEISIŲ UŽTIKRINIMAS IR APSAUGA UŽSIENIEČIŲ PRIĖMIMO IR SULAIKymo CENTRUOSE³⁵

Šios LRK inicijuotos stebėsenos tikslas – įvertinti, ar užsieniečių priėmimo ir sulaikymo centruose užtikrinamos užsieniečių, priklausančių tikslinėms grupėms (**nelydimi nepilnamečiai, vienišos moterys ir LGBTQ bendruomenės nariai**) ir turinčių pažeidžiamumo požymių, teisės bei sudaromos tinkamos priėmimo ir apsaugos sąlygos.

Apibendrinant ataskaitoje analizuotus duomenis, identifikuotos kelios probleminės sritys:

1. Individualus pažeidžiamumo vertinimas ir specialiųjų priėmimo poreikių nustatymas

Stebėsenos rezultatai atskleidė, kad nebūtinai kiekvieno pažeidžiamo arba pažeidžiamumo požymių turinčio asmens atžvilgiu buvo atliekamas individualus specialiųjų priėmimo poreikių

³⁵ Atsižvelgiant į tai, kad tiek 2021 m. antroje pusėje, tiek ir 2022 m. pirmoje pusėje faktiškai visuose centruose apgyvendinti užsieniečiai buvo *de facto* sulaikyti, o nežymiai daliai jų judėjimo ribojimai nebuvo taikomi, metinėje ataskaitoje tokias hibridines judėjimo ribojimo praktikas taikantys centrai, žiūrint iš humanitarinės perspektyvos negali būti laikomi priėmimo centrais, todėl abstrakčiai vadinami „centrais“. Tuo tarpu teminėje stebėsenoje sąmoningai vartojami „priėmimo“ ir „sulaikymo“ terminai apeliuojant į skirtingus stebėtų užsieniečių judėjimo ribojimus.

nustatymas. Tikėtina, kad net atliekant tokio pobūdžio vertinimą, asmenys nebuvo pilnai ir suprantamai informuojami apie procedūrą, kuriose jie dalyvavo, tikslus ir pasekmes.

2. Individualus identifikuotų specialiųjų poreikių užtikrinimas

Stebėsenos rezultatai pagrindė išvadą, kad pažeidžiamų arba pažeidžiamumo požymių turinčių asmenų poreikiai buvo užtikrinami taikant bendrą atitinkamame centre nustatytą darbo su prieglobsčio prašytojais modelį, skirtą visiems gyventojams arba jų grupei, o ne konkrečiam asmeniui, turinčiam individualių specialiųjų poreikių. Centrų labiausiai akcentuota garantija, suteikta stebėtoms pažeidžiamų asmenų grupėms, buvo jų apgyvendinimas atskirai nuo kitų asmenų grupių. Toks sprendimas vertintinas kaip apgyvendinimo modelis, kurio pagrindinė paskirtis – fizinės kontrolės, tačiau ne specialiųjų poreikių užtikrinimas.

Pažymėtina, kad taikant tokio pobūdžio apgyvendinimo modelį, faktinės priėmimo sąlygos skyrėsi infrastruktūrine prasme. Dalis tos pačios tikslinės grupės turėjo vienas sudarytas sąlygas (pavyzdžiui, gyvenamoji patalpa, jos dydis, kartu gyvenančių asmenų skaičius, prieiga prie sanitarinių mazgų ir pan.), dalis – visiškai kitokia, kas liudijo apie tai, kad šis modelis nebuvo nukreiptas į specialiųjų pažeidžiamų žmonių poreikių užtikrinimą.

3. Saugumo jausmas dėl privatumo užtikrinimo, kitų gyventojų ir personalo elgesio

Stebėsenos rezultatai parodė, kad centrų gyventojai nesijautė visiškai saugūs tiek dėl infrastruktūros trūkumų, tiek dėl kitų gyventojų ir centrų personalo elgesio.

Taip pat išryškintas nepakankamas privatumo užtikrinimas, o beveik trečdalis apklaustųjų teigė patyrę nesaugumo jausmą dėl netinkamo centro personalo elgesio (grasinimai, priekabiavimas, smurtas, patyčios, rasistiniai komentarai ir kt.).

4. Prieiga prie medicinos, psichikos sveikatos, socialinės priežiūros, ugdymo, užimtumo paslaugų

Stebėsenos rezultatai parodė, kad apie pusė respondentų naudojo psichologo paslaugomis, dar mažiau nurodė individualiai dirbantys su socialiniu darbuotoju.

Pokalbių su užsieniečiais metu pastebėta apatijos, abejingumo, nusivylimo ir depresijos apraiškų. Žmonės teigė nenorintys dalyvauti veiklose, jautėsi esą ignoruojami. Surinkti duomenys pagrindė išvadą, kad buvo reikalinga didesnė psichosocialinė parama, o esamų resursų neužtenka.

5. Papildoma pagalba už centrų ribų

Surinkti duomenys rodė, kad pažeidžiami užsieniečiai nežinodavo, į ką kreiptis papildomos pagalbos už centrų ribų, kur veikia nemažai įvairių specializuotų organizacijų. Vos keliolika procentų apklaustųjų nurodė, kad jiems tuo metu pakako informacijos ir jie žinotų, kur kreiptis.

Daugiau apie teminę stebėseną ir jos rezultatus – žr. [LRK stebėsenos ataskaitos](#).

LRK teiktos rekomendacijos:

1. Užtikrinti, kad absoliučiai visiems prieglobsčio prašytojams būtų atliktas individualus pažeidžiamumo vertinimas ir specialiųjų priėmimo poreikių nustatymas.

2. Užtikrinti, kad būtų atliepiami individualūs identifikuoti specialieji poreikiai ne tik taikant fizinio atskyrimo ir/ar perimetro apsaugą, tačiau ir reaguojant į individualius asmens poreikius dėl jo lyties, amžiaus, savarankiškumo, fizinės ir psichikos sveikatos, orientacijos ir kt.

3. Užtikrinti privatumą, kai asmuo gali užsirakinti savo kambaryje nakties metu, privačiai persirengti, saugiai palikti vertingus asmeninius daiktus. Analogiškai tas pats taikytina ir sanitariniuose mazguose, kur privalomai turi būti užtikrinta galimybė užsirakinti iš vidaus.

4. Stiprinti psichikos sveikatos priežiūrą, prieinamumą prie psichologo paslaugų ir pagal poreikį – psichiatro.

5. Užtikrinti pagarbų personalo elgesį, organizuoti mokymus apie kultūrinių skirtumų ypatumus, nuostatų ir stereotipų valdymo svarbą. Labiausiai tai aktualu kalbant apie apsaugos personalą, su kuriuo kasdien susiduria centrų gyventojai.

6. Užtikrinti pakankamą informavimą keliais aspektais:

6.1. Apie **pažeidžiamumo nustatymą**, šios procedūros tvarką, specialiuosius poreikius ir kt., kad asmuo suprastų, kas yra atliekama, dėl kokių priežasčių atliekama ir ką ketinama daryti toliau gavus vienokias ar kitokias išvadas;

6.2. Apie **papildomą galimą pagalbą iš specializuotų organizacijų ir institucijų už centro ribų**;

6.3. Apie **globėjų priskyrimo ir atstovavimo tvarką** (aktualu nelydimiems nepilnamečiams);

6.4. Apie **reagavimo į kylančius pavojus algoritmą (kur kreiptis ir kaip elgtis, kai kyla grėsmė asmens saugumui)**.

7. Ilgalaikeje perspektyvoje svarstyti galimybę užsieniečių centrus adaptuoti orientuojantis į tikslines grupes, kai gyventojų sudėtis nėra daugialypė, o labiau specializuota ir tikslinė.

8. Bendradarbiaujant su sprendimus priimančiomis institucijomis svarstyti vieno pažeidžiamumo vertinimo ir su tuo susijusių priėmimo / apsaugos sąlygų standarto įvedimą, kai tiek pati pažeidžiamumo vertinimo procedūra, tiek ir priėmimo sąlygų užtikrinimas (jei yra nustatoma, kad jis/ji turi specialiųjų poreikių) yra unifikuotas, taikomas visur vienodai ir prieinamas visiems vienodai, nepriklausomai nuo to, į kokį centrą asmuo patenka.

Pažeidžiamumo vertinimo ir apskritai visų paslaugų (medicinos, psichologo, tikslinio užimtumo) prieinamumas antroje metų pusėje stipriai pagerėjo. Tai lėmė sumažėjęs gyventojų skaičius, naujai įdarbinti ar samdomi specialistai, taip pat suteikus judėjimo laisvę atsirado galimybė paslaugas rinktis savarankiškai. Siekiamybe išlieka naujai kuriamos priėmimo agentūros prioritetą turėti veiksmingą pažeidžiamumo nustatymo ir specialiųjų poreikių užtikrinimo sistemą, taip pat bendrus, gerąją praktiką atitinkančius standartus, taikomus sistemiškai, nepriklausomai nuo apgyvendinimo vietos.

3. MIGRANTŲ, GYVENANČIŲ UŽSIENIEČIŲ CENTRUOSE, PATEKIMAS Į LIETUVOS DARBO RINKĄ

LRK teminė stebėseną inicijuota siekiant: 1) užfiksuoti migrantų informuotumo apie įdarbinimo procesus lygį; 2) išsiaiškinti, ar migrantai susiduria su sunkumais bandydami susirasti darbą ir, jei taip, juos identifikuoti; 3) pasiūlyti galimus iššūkių sprendimo būdus.

Apibendrinant ataskaitoje analizuotus duomenis, identifikuotos kelios probleminės sritys:

1. Informuotumo apie įsidarbinimo procesą trūkumas

Užfiksuota, kad didžioji dalis (83 proc.) centrų gyventojų buvo informuoti apie teisę dirbti, bet informacijos dėl tolimesnių veiksmų trūko. Tik pusė respondentų žinojo, kada buvo užregistruoti MIGRIS, kas reiškia, kad tik pusė jų žinojo, kada įgyja teisę dirbti. Dalis užsieniečių nežinojo, kad vien URP su nurodyta teise dirbti nepakanka siekiant įsidarbinti. Žmonės nežinojo, kokius kriterijus jie turi atitikti, kad gautų leidimą dirbti iš Užimtumo tarnybos (toliau – UT). Pastebėta, kad vien pagal išduotą URP nėra įmanoma identifikuoti, ar šiam konkrečiam URP su jame nurodyta teise dirbti turėtojui reikalingas UT leidimas dirbti.

2. Struktūrinės problemos, trukdančios įsidarbinti

Nustatyta, kad praktiškai visi migrantai susidūrė su problemomis ieškant darbo. Viena didžiausių fiksuotų problemų – darbdavių atsisakymas atlyginimą išmokėti grynaisiais ir galimybės atsidaryti banko sąskaitą apribojimai, siejami su bendromis pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo prevencijos priemonėmis. Tapatybės dokumentus turintys migrantai tam tikrais atvejais galėtų atsidaryti banko sąskaitą, tačiau jie susiduria su kitomis problemomis, pavyzdžiui, klaidingu įrašu URP, kad asmens tapatybė nėra patvirtinta, arba su pernelyg apsunkintomis procedūromis norint laikinai atsiimti asmens tapatybės dokumentą iš MD.

3. Nepakankamas informavimas apie Lietuvos darbo rinkos ypatumus

19 proc. darbą susirasti bandžusių respondentų nurodė, kad su papildomais sunkumais jiems teko susidurti dėl informacijos stokos. Kalbintieji nurodė nežinantys, koku būdu ieškoti darbo (siųsti CV internetu, fiziškai eiti į įmones ir prašyti darbo), koks yra įprastas darbo užmokestis, kokia darbo sutarčių sudarymo tvarka ir kt.

4. Darbdavių įsitikinimai – papildomas barjeras ieškant darbo

Įtakos įsidarbinimo proceso sklandumui turėjo ir patys darbdaviai bei jų požiūris į migrantus. Respondentai nurodė, kad darbdaviai dažnai atsisakydavo juos įdarbinti dėl teisinio statuso, rasės, tautybės ir kt. Didelei daliai jų teko išgirsti darbdavių atsaką, kad darbo vietas saugo ukrainiečiams.

5. Nevilties jausmas dėl bendros situacijos

Didžioji dalis migrantų yra nusivylę dėl rezultato neduodančių pastangų susirasti darbą. Dalis žmonių pasakojo, kad lankėsi didžiausiuose Lietuvoje veikiančiuose bankuose siekiant išsiaiškinti sąskaitos atsidarymo galimybes, tačiau tai rezultatų nedavė. Institucijų požiūrį į centruose gyvenančius migrantus iliustruoja užfiksuotas atvejis, kai Vilniuje darbus susiradę žmonės buvo perkelti iš Pabradės URC į Kybartų URC, todėl buvo priversti išeiti iš darbo.

Daugiau apie teminę stebėseną ir jos rezultatus – žr. [LRK stebėsenos ataskaitos](#).

LRK teiktos rekomendacijos:

1. VRM ir SADM – įvertinti galimybę inicijuoti UTPI pakeitimus, papildant 58 straipsnio 14 punktą ir nustatant, kad nuo pareigos įsigyti leidimą dirbti atleidžiami ne tik tie užsieniečiai, kurie įgijo teisę dirbti pagal UTPI 71 str. 1 d. 10 p., bet taip pat tie, kurie tokią teisę įgijo pagal 140¹³ str. 1 d. 2 p. ir 3 d. 2 p.

2. VRM ir SADM – įvertinti galimybę ilgalaikėje perspektyvoje pačioms institucijoms aprūpinti prieglobsčio prašytojus debetinėmis kortelėmis, į kurias galėtų gauti tiek

priklausančią piniginę pašalpą, tiek darbo užmokestį įsidarbinus. Kaip pavyzdį siūlome įvertinti Suomijos patirtį, kai 2015 m. startavo bendras Suomijos Imigracijos tarnybos ir *fintech* kompanijos MONI projektas³⁶, o 2019 m. MONI kortelės buvo pakeistos³⁷ naujomis PSF kortelėmis³⁸.

3. VSAT ir MD – **sprendžiant dėl užsieniečių perkėlimo iš vieno centro į kitą, atsižvelgti į perkeliamųjų užimtumą, t. y. neperkelti įsidarbinusių į centrus, nutolusius nuo darbovietės.**

4. MD – **atidžiau tikrinti ant išduodamų URP pateikiamą informaciją apie asmens tapatybės patvirtinimą dokumentais.**

5. MD – **fasilituoti teisės laikinai paimti MD saugomą dokumentą (pasą) įgyvendinimą, nustatant ir komunikuojant aiškiai bei papildomais (teisės aktais nepagrįstais) reikalavimais neapkrautą dokumento paėmimo tvarką.**

6. MD – **aiškiai atskirti URP, kuriuose nurodyta teisė dirbti įgyta pagal UTPI 71 str. 1 d. 10 p., nuo URP, kuriuose nurodyta teisė dirbti įgyta pagal UTPI 140¹³ str.** Šiam tikslui pačiame dokumente gali būti nurodytas atitinkamas straipsnis (pavyzdžiui, „TURI TEISĘ DIRBTI / 71.1.10“ arba „TURI TEISĘ DIRBTI / 140¹³.1.2“), taip pat gali būti naudojamas kitas spalvinis kodas (pagal UTPI 71 str. 1 d. 10 p. įgytai teisei dirbti – žalia juostelė, kitais atvejais, pavyzdžiui, mėlyna). Tokiu būdu užsieniečiams ir darbdaviams būtų aiškiai komunikuojama, kokias teises turi atitinkamo URP turėtojas. Pereinamuoju laikotarpiu rekomenduojame kartu su URP išduoti popieriaus lapą, kur būtų nurodyta, kokių teisiniu pagrindu atitinkamo numerio URP nurodyta teisė dirbti, bazinė informacija, ar šio URP turėtojui reikalingas leidimas dirbti bei kokių būdu jį gauti.

7. UT – **parengti ir komunikuoti verslams suprantamą informaciją apie migrantų, įgijusių teisę dirbti, įdarbinimo procedūras, įskaitant galimybę mokėti atlyginimą grynaisiais.**

8. Užsieniečių centrų administracijoms – **aktyviau informuoti gyventojus apie įsidarbinimo procesą (teisės dirbti įgijimo ir leidimo dirbti gavimo sąlygas bei tvarką, kaip ir kur galima ieškoti darbo ir kt.).**

Metų pabaigoje įsidarbinusių migrantų skaičius išaugo. LRK turimais duomenimis, gruodžio viduryje Kybartų URC darbus turėjo mažiausiai 41 asmuo, Pabradės URC – apytiksliai 20. Įtakos spartesniam užsieniečių įsidarbinimui galėjo turėti tai, kad nuo š. m. lapkričio mėn. LRK mobilios komandos pradėjo dirbti kaip atvejo vadybininkai, padedantys migrantams susirasti darbus. Kita vertus pagrindinės struktūrinės problemos (banko sąskaitų atsidarymo klausimas, leidimų dirbti gavimo tvarka ir kt.) išlieka neišspręstos.

³⁶ Žr. Apolitical, A Finnish fintech partnership gets bank accounts for asylum seekers: <https://apolitical.co/solution-articles/en/finnish-fintech-partnership-gets-bank-accounts-asylum-seekers>

³⁷ Žr. Finnish Immigration Service, Moni payment cards used by asylum seekers to be replaced by PFS cards in April 2019 – Moni cards will stop working on 30 April: <https://migri.fi/en/-/turvapaikanhakijoiden-maksukortit-vaihtuvat-pfs-kortteihin-huhtikuussa-2019-moni-kortit-lakkaavat-%20toimimasta-30-4->

³⁸ PR Newswire, Prepaid Financial Services (PFS) - Selected to Roll Out a National Government Payment Card Programme for Asylum Seekers in Europe: <https://www.prnewswire.com/news-releases/prepaid-financial-services-pfs---selected-to-roll-out-a-national-government-payment-card-programme-for-asylum-seekers-in-europe-566518511.html>

4. UŽSIENIEČIŲ PRIEIGA PRIE PRIEGLOBSČIO PROCEDŪROS VSAT PKP IR LIETUVOS RESPUBLIKOS DIPLOMATINĖSE ATSTOVYBĖSE UŽSIENYJE

LRK atliko tyrimą, kurio tikslas – įvertinti, ar prieglobsčio prašymų pateikimo VSAT PKP arba Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse būdai yra prieinami visiems ir suteikiantys asmenims veiksmingą apsaugą nuo *refoulement* neįvertinus apsaugos poreikio.

Apibendrinant ataskaitoje analizuotus duomenis, identifikuotos kelios probleminės sritys:

1. *Prieiga prie prieglobsčio procedūros Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse*

„Ambasados procedūra“ neužtikrina asmens apsaugos nuo *refoulement* bei savaime nelaikytina iš ES teisės kylančia galimybe asmenims veiksmingai, lengvai ir greitai pasinaudoti tarptautinės apsaugos suteikimo procedūra. Pateikti prieglobsčio prašymą Lietuvos Respublikos ambasadoje Minske gali tik tie užsieniečiai, kurie turi galiojantį kelionės dokumentą bei teisėtą buvimą Baltarusijoje patvirtinantį dokumentą. Be to, tolesnė tokio prašymo nagrinėjimo tvarka nėra tinkamai reglamentuota, o prašymus pateikę žmonės laukia nežinioje ir susiduria su išsiuntimo į kilmės valstybę rizika taip ir nesulaukus MD sprendimo.

2. *Prieglobsčio procedūros prieiga VSAT PKP*

Dėl ribotos fizinės prieigos ir prieglobsčio prašymų neregistravimo praktikos deklaruojama galimybė pateikti prašymą suteikti prieglobstį VSAT PKP nėra prieinama visiems, norintiems pateikti tokį prašymą. Pateikti prieglobsčio prašymą VSAT PKP galėjo tik tie užsieniečiai, kuriuos po dokumentų patikrinimo praleido Baltarusijos pareigūnai. Be to, netgi tais atvejais, kai užsieniečiams pavykdavo pasiekti VSAT pareigūnus, jų prieglobsčio prašymai nebūtinai būdavo registruojami, o jie patys – grąžinami į Baltarusijos pusę.

Daugiau apie teminę stebėseną ir jos rezultatus – žr. [LRK stebėsenos ataskaitos](#).

LRK teiktos rekomendacijos:

1. Nebetaikyti ir nebeplėsti teisę pateikti prašymą suteikti prieglobstį ribojančių priemonių bei užtikrinti, kad galimybė pateikti tokį prašymą būtų prieinama visiems užsieniečiams ir tai lemtų veiksmingą, lengvą ir greitą prieigą prie tarptautinės apsaugos mechanizmo, kaip tai numato ES prieglobsčio *acquis*;

2. Suteikti galimybę užsieniečiams, pateikusiems prašymus suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikos ambasadoje Minske, kurie buvo priimti nagrinėti, atvykti į Lietuvos teritoriją ir naudotis priėmimo sąlygomis, kaip tai numato ES prieglobsčio *acquis*;

3. Reglamentuoti su ES prieglobsčio *acquis* suderinamą prašymų suteikti prieglobstį, pateiktų Lietuvos Respublikos ambasadoje Minske, nagrinėjimo procedūrą;

4. Užtikrinti, kad visi VSAT PKP pateikti prašymai suteikti prieglobstį yra registruojami ir nagrinėjami nustatyta tvarka, kaip tai numato ES prieglobsčio *acquis*.

IŠVADOS IR APIBENDRINIMAS

2022 m. pasižymėjo tuo, kad, žiūrint iš visų suinteresuotų šalių perspektyvos, buvo visapusiškai mėginama subalansuoti kiekybės ir kokybės santykį. Vienodų ir aiškių taikomų standartų nebuvimas lemdavo suinteresuotų šalių nepasitenkinimą ir situacija kokybės prasme pradėjo keistis pradėjus mažėti migrantų skaičiams centruose. Todėl didžiausia išmokta pamoka reikėtų įvardyti reikiamybę ir gebėjimą išlaikyti tarptautiniais standartais apibrėžiamą kokybę patiriant neplanuotą kiekybinį prieauglį ir poreikių šuolį. Be jokios abejonės, tinkamo reagavimo tiek valstybės institucijas, tiek ir NVO partnerius išmokė viena po kitos įvykusios krizės – 2021 m. migrantų antplūdis pasienyje su Baltarusija ir 2022 m. pavasarį Lietuvą pasiekusi pabėgėlių iš Ukrainos banga.

Sparčiai gerėjusios prieglobsčio prašytojų ir kitokių teisinį statusą turinčių užsieniečių materialinės priėmimo sąlygos leido skirti daugiau dėmesio kitiems, ne mažiau svarbiems aspektams, bei **2022 m. išryškėjo kita problematika – apsaugos, kaip neatsiejamo priėmimo sąlygų elemento, svarba ir, dažnu atveju, nepakankumas**. Humanitarinės veiklos kontekste apsauga – tai pažeidžiamoje situacijoje atsidūrusio asmens teisė turėti ryšį su išoriniu pasauliu, žinoti savo teises ir pareigas, būti informuotam apie savo statusą ir laukiančius veiksmus, jaustis fiziškai ir psichiškai saugiam, turėti prieigą prie esminių paslaugų, užtikrinančių orumą ir savarankiškumą.

2022 m. itin išryškėjo keli su migrantų apsauga susiję aspektai, kuriems ir toliau būtina skirti išskirtinį dėmesį: **pažeidžiamumo vertinimas, šeimos ryšių atkūrimas, prieiga prie psichosocialinės pagalbos ir psichologo paslaugų, taip pat tinkamas informavimas**.

Pažeidžiamumo vertinimas (arba tiksliau – vertinimo pajėgumų trūkumas) po 2021 m. vasarą kilusios krizės lėmė, kad iki šiol užsieniečių tinkamo nukreipimo specializuotoms paslaugoms, specialiujų poreikių atliepimo, atvejo vadybos ir kiti aspektai stringa arba nėra iki galo efektyvūs.

Teisės turėti ir naudotis asmeniniais telefonais ribojimas sulaikymo sąlygomis, o tam tikrais atvejais nesudaroma galimybė susisiekti su artimaisiais dar esant pasienio objektuose, **šeimos ryšių atkūrimo veiklą ir tinkamų ryšio priemonių užtikrinimą iškelia kaip vieną svarbiausių prioritetų**.

Dėl gaunamų neigiamų sprendimų, prastų santykių su kitais centrų gyventojais ir/ar personalu, o taip pat dėl sunkumų, patiriamų siekiant įsidarbinti, **opiu klausimu lieka ir psichikos sveikatos būklė**, kuriai atliepti itin trūksta resursų, nepaisant institucijų ir NVO partnerių dedamų pastangų. Psichikos sveikatos stiprinimo pajėgumų didinimas turėtų tapti vienu iš naujai kuriamos priėmimo agentūros prioritetų.

Nepaisant dedamų pastangų gerinti priėmimo sąlygas, maitinimo kokybę, organizuoti švietimą, ugdymą, prieigą prie medicinos paslaugų ir pan., nepakankamas informavimas neretai niekais paversdavo visas pastangas, nes užsieniečiai netinkamai suprasdavo jiems pateikiamą turinį. **Tinkami informacijos pateikimo algoritmai turėtų tapti kiekvienos užsieniečius priimančios institucijos pamatu**.

Nors 2022 m. eigoje judėjimo laisvės suvaržymai buvo atlaisvinami, antroje metų pusėje nerimą kėlė atsakingų institucijų veiksmai būtent naujai atvykusių prieglobsčio prašytojų atžvilgiu. Pirmiausia, tai pasakytina apie judėjimo laisvės apribojimus, įskaitant nepilnamečius ir pažeidžiamus asmenis. **Todėl ir toliau turėtų būti skiriamas dėmesys de facto sulaikymo praktikoms užsieniečių centruose**.

Viena iš 2022 m. atliktų teminių stebėsenų parodė, kad įstatyme numatyta galimybė kreiptis dėl prieglobsčio VSAT PKP arba Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse užsienyje prieinama tik daliai potencialių prieglobsčio prašytojų bei ne visais atvejais apsaugo asmenį nuo *refoulement*. **Asmenims, kuriems reikia tarptautinės apsaugos, būtina užtikrinti greitą, veiksmingą ir paprastą prieigą prie prieglobsčio procedūros, atitinkančios tarptautinius standartus.**

Migrantų judėjimas pasienyje su Baltarusija ir bendra geopolitinė situacija rodo tikėtiną „apgręžimo“ politikos tęstinumą ir 2023 m. Todėl **LRK stebėsenos rėmuose planuoja daugiau dėmesio skirti *ad hoc* vizitams į pasienį ir vertinti situaciją, kaip VSAT pasienio padaliniai yra pasirengę priimti sudėtingomis oro sąlygomis atvykstančius prieglobsčio prašytojus.**

Esant nepalankioms oro sąlygoms, prieiga prie prieglobsčio procedūros yra svarbi, tačiau ne kritinė būtinybė pasienyje įstrigusiems migrantams. Nors prieglobsčio prašymai vadinamos „žalios sienos“ ribose nėra priimami, kaip rodo praktika, tam tikrais atvejais užsieniečiai dėl humanitarinių priežasčių būna laikinai apgyvendinti pasienyje. **LRK 2022 m. teiktų stebėsenos ataskaitų rekomendacijose ne kartą išreiškė poziciją dėl svarbos NVO turėti prieigą ir prisidėti užtikrinant būtinausius humanitarinio reagavimo elementus: šeimos ryšių atkūrimą, psichosocialinę pagalbą, pirminį pažeidžiamumo vertinimą, taip pat kitų neatidėliotinių humanitarinių poreikių įvertinimą. Papildoma pagalba ir nešališkas situacijos vertinimas pasienyje pasitelkus NVO yra būtina sąlyga, kol tarptautinės organizacijos gaus tinkamą prieigą Baltarusijos pusėje, iš kur Lietuvos link iki šiol juda migrantai.**

Ataskaitą parengė:

Justina Karaliūtė, stebėtoja
Stasys Vaitonis, stebėtojas

LRK Prieglobsčio ir migracijos programa

2022

**Lietuvos
Raudonasis
Kryžius**

**Konstitucijos pr. 7A, PC Europa, III a.
Vilnius, LT-09307
+370 659 71 598
info@redcross.lt**